

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı

Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**70'Lİ YILLARDA TÜRK ORTA ÖĞRETİM EDEBİYAT DERSLERİNDE
ALMAN EDEBİYATININ YERİ VE İŞLEVİ**

Müşerref ÇİÇEKDAĞ
ORCID: 0009-0007-1449-4813

Danışman
Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK
ORCID: 0000-0003-2759-2096

Konya – 2025

ÖN SÖZ

Araştırmam boyunca bilimsel ve manevi desteğini esirgmeden daima yanımda olan, aynı zamanda eleştiri ve fikirleriyle bana rehberlik eden, bilgi ve tecrübeleriyle yardımcı olan, büyük desteğini gördüğüm çok değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK' e teşekkür ederim. Öğrenim gördüğüm Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı öğretim üyesi hocalarıma teşekkür borçluyum. Son olarak yaşamımın her döneminde olduğu gibi bu süreçte de yanımda olduklarını hissettiren, bana her türlü maddi ve manevi desteği sunan, çalışmam boyunca sabırla yanımda olan, yardımlarını benden esirgemeyen ve beni bugünlere getiren canım ANNEME, BABAMA, varlığı ve sevgisi bana güç veren canım OĞLUMA ve KARDEŞLERİME sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Müşerref ÇİÇEKDAĞ
ŞUBAT 2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	5
2. ALAN YAZIN	8
2.1. Edebi Metin	8
2.1.1. Batı Edebiyatı Metinleri	9
2.2. Değer Kavramı ve Değerler Eğitimi	15
2.2.1. Değer Kavramı	15
2.2.2. Değerler Eğitimi	16
2.2.3. Edebi Metinde Değer Kavramı.....	17
2.2.4. Değerler Sınıflaması.....	17
2.4. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabındaki Metinlerin Değerler Açısından İncelenmesi.....	21
2.4.1. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Yunan ve Latin Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	21
2.4.2. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından İtalyan Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	24
2.4.3. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından İspanyol Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	25
2.4.4. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Fransız Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	25
2.4.5. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından İngiliz Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	34
2.4.6. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Rus Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	38
2.4.7. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından İskandinav Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	40

2.4.8. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Amerikan Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	41
2.4.10. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Alman Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi.....	41
2.5. Kitaptaki Alman Edebiyatı Metinlerinde Değerler Türleri Analizi	48
2.6. 1970’ lerde Türkiye’ de Ortaöğretimde Okutulan Diğer Edebiyat Kitaplarında Alman Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi	49
2.6.1. “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Mustafa Nihat ÖZÖN/ Kemal DEMİRAY).....	49
2.6.2. “Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Suut Kemal YETKİN/ Sıdika ARIKAN).....	51
2.6.3. “Edebiyat” Lise 1,2, 3 Kitapları (Mehmet KAPLAN).....	55
2.6.4. “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Özdemir SARICA/ Mahir ÜNLÜ/ Ömer ÖZCAN).....	57
2.6.5. “Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2, 3 Kitapları (Nihad Sami BANARLI).....	59
3. YÖNTEM.....	62
3.1. Araştırmanın Modeli	62
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	62
3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri.....	63
3.4. Verilerin Toplanması.....	63
3.5. Verilerin Analizi.....	64
4. BULGULAR	65
4.1. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabı (Eva BUCK, Süheyla BAYRAV)	65
4.2. “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Mustafa Nihat ÖZÖN/ Kemal DEMİRAY).....	66
4.3. “Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Suut Kemal YETKİN/ Sıdika ARIKAN).....	66
4.4. “Edebiyat” Lise 1,2, 3 Kitapları (Mehmet KAPLAN).....	67
4.5. “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Özdemir SARICA/ Mahir ÜNLÜ/ Ömer ÖZCAN).....	68
4.6. “Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2, 3 Kitapları (Nihad Sami BANARLI 68	
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	70
5.1. Tartışma.....	70
5.2. Sonuç	71
5.3. Öneriler.....	72
KAYNAKLAR.....	71
EKLER.....	80

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

70’li Yıllarda Türk Orta Öğretim Edebiyat Derslerinde Alman Edebiyatının Yeri ve İşlevi başlıklı tez çalışmamın toplam **82** sayfalık kısmına ilişkin, 11/02/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%26** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

11/02/2025

Müşerref ÇİÇEKDAĞ

Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

11/02/2025

Müşerref ÇİÇEKDAĞ

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı
Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

70'Lİ YILLARDA TÜRK ORTA ÖĞRETİM EDEBİYAT DERSLERİNDE ALMAN EDEBİYATININ YERİ VE İŞLEVİ

Müşerref ÇİÇEKDAĞ

Bu araştırmada, 1970'li yıllarda lise Edebiyat ders kitaplarında Alman edebiyatı metnlerinin yeri ve değerler açısından içeriğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Literatürü incelediğimizde ders kitaplarının değer eğitimi ve içerdiği değer türleri açısından incelendiği görülmektedir. Fakat bu kitaplar genellikle son 10 yılda ve ilköğretim seviyesindeki kitaplarda incelenmiştir. Ortaöğretim düzeyinde değer eğitiminin önemi ve gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir. Çalışmamızda taradığımız tüm Alman edebiyatı klasik eserleri günümüzde de, 70'li yıllarda da kitaplarda yer almaktadır. O döneme yönelik çalışmanın yapılmamış olması, bu anlamda bir boşluk olduğunu göstermiş ve bizi araştırmaya sevk etmiştir. Araştırma verileri “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” (1975), “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1,2,3 (Özdemir SARICA, Mahir ÜNLÜ, Ömer ÖZCAN), “Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2,3 (Suut Kemal YETKİN, Sıdika ARIKAN), “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1,2,3 (Mustafa Nihat ÖZÖN, Kemal DEMİRAY), “Edebiyat” Lise 1,2,3 (Mehmet KAPLAN), “Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2,3 (Nihad Sami BANARLI) kitaplarından tarama modeli ile elde edilmiştir. Çalışmamızda “Schwartz Değerler Sınıflaması” ölçeği kullanılmıştır. Schwartz değerler sınıflaması 10 değer türü ve 56 alt değerden oluşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre Alman edebiyatı metnlerinde en fazla “Evrensellik” değer türünün “Doğa ile bütünleşmek” alt değeri tespit edilmiştir. Bunu “Olgun sevgi” ve “Sosyal düzen” değerleri takip etmektedir. En az ise “Zenginlik” ve “Kendini kontrol etmek” değerleri tespit edilmiştir. Lise öğrencilerinin, okudukları metinlerin duygu ve düşünce dünyalarını etkilediği düşünülürse eserlerin içerdiği değerler anlam kazanmaktadır.

Kitaplarda Alman edebi metnlerinin yoğunluğu, Fransız ve Yunan edebi metinlerinden sonra üçüncü sırada gelmektedir. 70'li yıllarda yabancı ülkeler ile ilişkilerimiz düşünülünce öncelikle Fransa sonra Almanya aklı gelmektedir. Dönemin politik ve ekonomik şartlarının sonucu olarak eğitim sistemi içerisindeki yabancı eserlerin sayısı da değişkenlik göstermektedir. Dilimize çeviri yoluyla kazandırılan yabancı eserler de bu ilişkilerin bir sonucudur.

Anahtar Kelimeler: Alman edebiyatı, 70'li yıllar, Ortaöğretim, Değerler.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Foreign Language Education
German Language Education Program
Master Thesis

THE PLACE AND FUNCTION GERMAN LITERATURE IN TURKISH SECONDARY EDUCATION LITERATURE COURSES IN THE 70S

Müşerref ÇİÇEKDAĞ

This study aims to examine the presence and content of German literature texts in high school literature textbooks from the 1970s in terms of values. A review of the literature reveals that textbooks have been analyzed in terms of values education and the types of values they include. However, such studies have generally focused on textbooks from the last decade and at the primary education level. The importance and necessity of values education at the secondary education level are undeniable. In our study, we found that all the German literary classics we reviewed are included in textbooks both today and in the 1970s. The lack of prior research on this period indicates a gap in the field, which has motivated us to conduct this study. Research data: "Selected Texts from Western Literature" (1975), "Turkish Language and Literature" High School 1,2,3 (Özdemir SARICA, Mahir ÜNLÜ, Ömer ÖZCAN), "Turkish and Western Literature with Examples" High School 1,2,3 (Suut Kemal YETKİN, Sıdıka ARIKAN), "Turkish Language and Literature" High School 1,2,3 (Mustafa Nihat ÖZÖN, Kemal DEMİRAY), "Literature" High School 1,2,3 (Mehmet KAPLAN), "Turkish and Western Literature with Texts" High School 1,2,3 (Nihad Sami BANARLI) books were obtained by scanning model. In our study, the "Schwartz Value Classification" scale was used. The Schwartz Value Classification consists of 10 value types and 56 sub-values. According to the findings, the most prominent value type identified in German literary texts was "Universalism", specifically the sub-value "Unity with Nature". This was followed by the values of "Mature Love" and "Social Order". The least identified values were "Wealth" and "Self-control". Considering that the texts students read influence their emotional and intellectual world, the values embedded in these works gain significance. In the textbooks, German literary texts rank third in prominence after French and then Greek literary texts. When considering Türkiye's relations with foreign countries in the 1970s, France and Germany come to mind. As a result of the political and economic conditions of the time, the number of foreign works included in the education system varied. Foreign works introduced into Turkish through translation also reflect the nature of these international relations. Foreign works introduced into Turkish through translations are also a result of these relations.

Keywords: German literature, 1970s secondary education, Values.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Geçmişte ve günümüzde yabancı dil öğretimi ülkemizde ağırlıklı olarak dil bilgisine dayandırılmıştır. Yabancı dilden aktarılan kültür, düşünce biçimi, temel evrensel değerlerin de o dilin vasıtasıyla dilimize, duygu ve düşünce dünyamıza geçebileceği unutulmaması gereken bir husustur.

Edebiyatın duygu ve düşünce dünyamızın şekillenmesinde öneminin olduğu varsayılırsa, ortaöğretimde okutulan ders kitaplarındaki edebi metinlerin de gençlerimize bu bağlamda dilimizi doğru ve düzgün kullanmanın yanı sıra okuma, dinleme, edebi yazını tahlil etme, eleştirme ve yazma gibi olumlu kazanımları vardır. Bunun yanı sıra okunan, yorumlanan metinlerin içerdiği değerler, verdiği mesajlar açısından da ders kitaplarında önemli bir yere sahiptir.

“Ülkemizde dil ve edebiyat öğretimi Cumhuriyetin ilk dönemlerinde bir dil ve sanat eğitimi süreci olarak görülürken, daha sonraki dönemlerde ağırlıklı olarak edebiyat tarihi öğretimi olarak biçimlendirilmiştir. Son yıllarda ise edebiyat tarihi öğretiminden uzaklaşmaya çalışılıp yeniden dil ve sanat eğitimi sürecine dönülmeye çalışıldığı görülmektedir” (Çelik, 2018 s. 249). Bu süreçlere baktığımızda ülkemizde dil ve sanat eğitimi merkezinde bir edebiyat eğitimi verilmektedir.

Türk ve dünya edebiyatından seçkin örneklerin işlendiği ders kitapları evrensel değerleri sunma bakımından anlamlı bir vasıtaadır. Literatüre bakıldığında ülkemizde temel evrensel değerler, genellikle ilköğretim kitapları çerçevesinde incelenmiştir.

Değerler eğitimi okul öncesi çağdan başlanarak okullarda yapılandırmacı yaklaşıma dayalı olarak verilmektedir. Günümüzde değerler eğitimi, okullarda bir dersin içeriği ile bütünleştirilerek verilmektedir. Değer ve karakter eğitimi politikaları değerlendirildiğinde, akademik başarıda önemli farklılıklar gözükmesine de pek çok okulda uygunsuz davranışların azaldığı, okula devam etme, disiplin başvurularında azalma, zorbalık ve şiddet olaylarında azalma olduğu görülmektedir. Bu durum değerler eğitiminin sadece okulların bir sloganı olmadığı, değer ve erdem gelişiminin günlük yaşama dâhil edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Evrensel değerleri içselleştirmiş dünya çocukları yetiştirmek ve gençleri ahlaklı

vatandaşlar olarak yetişkin yaşamlarına hazırlamak değer eğitiminin amacı olmalıdır (Kaymak & Özçelik, 2020).

Önsözünün tarihi dikkate alınarak M.E.B. tarafından 1953 yılında basılan ve 3. basımıyla 1970’li yıllarda okutulmaya devam eden “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” başlıklı kitapta (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975), salt Batı edebiyatının gençlere tanıtılmasının dışında, bazı yazar ve eserleri ön plana çıkarılarak değerler eğitimi kapsamında bazı eğitim içeriklerinin seçildiğini düşünüyoruz. Araştırmaya konu bu kitap ile Batı edebiyatının seçkin örnekleri üzerinden gençlere verilen mesajlar bağlamında aktarılmaya çalışılan değerler tarama sonucu elde edilecek veriler ışığında incelenecektir.

1.1. Problem Durumu

Dünyanın herhangi bir yerinde değer kavramı, hayatımızı şekillendiren gelenek ve inancımızla yoğrulan ve fakat farklı inançların da içinde barınan, bireysel ve toplumsal deneyimlerle gelişen bir unsurdur.

Bir inanç olarak değer, yaşamımızın belli bir bölümüyle ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin toplamı demektir. Ancak değer, inancın ötesinde ondan daha üstün bir zihin organizasyonudur. Şöyle ki bir değer bir tek inanca değil, organize olmuş bir takım inanca karşılık gelir (Güngör, 2000). Hayatımızda önemli derecede etkili olan değerler, çocukluk ve gençlik döneminde içinde bulunduğumuz eğitim sisteminde de gelişimini sürdürmektedir.

Ders kitaplarında okutulan metinler de okuyucuya ilettiği mesajlar, içerdiği değerler bakımından önemli rol üstlenmektedir.

Literatürü incelediğimizde ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler açısından incelendiği araştırmalar mevcuttur. Fakat bu çalışmaların genellikle ilköğretim seviyesinde ve Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Türk Edebiyatı ve İngilizce ders kitaplarında yapıldığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse; “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi” (Özkan, 2017), “Ortaöğretim İngilizce Ders Kitaplarının Temel Değerler Açısından İncelenmesi” (Başaranol, 2017), “Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” (Kaliyeva, 2015), “Çeviri Çocuk Kitaplarındaki Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Biros, 2019).

Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin kişiliklerinin olgunlaştığı ve arayış içinde oldukları dönemde okudukları, duydukları eserlerin, onlarda yeni ufuklar açacağı muhtemeldir. Son zamanlarda lise kademesindeki ders kitaplarında “değerler”in araştırma konusu yapılmamış olması ve Batı eserlerinin ders kitaplarında “değerler” açısından incelenmemiş olması bu anlamda bir eksiklik oluşturmuştur.

1970’li yıllarda Edebiyat ders kitaplarına giren klasik Alman Edebi eserlerin günümüzde hala bu kitaptan okutuluyor olmasıyla bugünün dünyasına da hitap etmektedir. Edebi eserler, yazılan dönem, kişiler ve konu itibariyle incelenirse hem o döneme ışık tutacak hem de tarihte tekerrür eden olaylar, konular bakımından bugünkü yaşantımıza da farklı bir bakış açısıyla bakmamızı sağlayacaktır. Bu bağlamda geçmişten günümüze gelen ilgili kitaba konu olan eserler içerik bakımından hangi temel evrensel değerleri yansıtmaktadır? Hangi değer ne tür metinde yer almakta ve ne kadar öne çıkarılmıştır? sorularına cevap aranmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmada ele alınacak sorulardan yola çıkarak şu hedeflere ulaşılmaya çalışılmıştır.

1. Alman edebiyatından dilimize çevrilen eserlerin “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” kitabındaki yeri ve önemini açıklamak.
2. İlgili kitapta yer alan Alman edebiyatına ait seçilen eserlerin metin tahlilleri hakkında genel bir fikir vermek.
3. 70’li yıllarda Edebiyat dersinde okutulan Alman edebiyatına dair eserlerin o dönemde kitaplardaki yerinin nasıl şekillendiği aktarmak.
4. Araştırma konusu kitaplarda bulunan Alman edebî metinlerinde gençlere verilen mesajlar açısından evrensel değerlerin nasıl biçimlendiğini örneklerle değerlendirmek.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireyin önce aile sonra okuldan aldığı değerler, önce kendi karakterinin, buna bağlı olarak da toplumun şekillenmesini sağlar. Son yıllarda toplumda özellikle gençlerde görülen şiddet eğilimi, hoşgörü, saygı, sorumluluk bilinci gibi değerlerin azalmasının sonucu olarak

okullardaki “Değerler Eğitimi” kavramı daha çok görülür hale getirilmiştir. Leming (2000)’e göre okullar var olduğu müddetçe duyuşsal eğitim olacaktır. Çünkü okullar bilginin bilgisizlikten, sosyal düzenin düzensizlikten daha değerli olduğunu öğretirler (Akbaş 2008).

Bu ve benzeri yapılan çalışmalar, ilkokuldan itibaren kitaplarda okutulan eserlerin öğrencilere, edebî anlatımın, üslubun içerdiği değerlerle bütünleştirilerek verdiği mesajların aktarılmasına, bu bağlamda bu eserlerin okul kitaplarındaki öneminin daha iyi kavranmasına katkıda bulunarak fayda sağlamaktadır.

Her metin elbette yazılış amacı bakımından temel değer ilkeler doğrultusunda yazılmamaktadır. Fakat edebiyatın öğrenciye okuma, düşünme, eleştirme, tartışma becerisi gibi katkılarının olduğu düşünülürse önemi tartışılmazdır. Bunun yanında dünya edebiyatından seçilen metinlerin aktardığı kültür, inanç, yazarların o dönemin akımlarının etkisiyle yazdıkları eserlere Hümanizm, İdealizm, Realizm gibi felsefi dünya görüşlerini yansıtması da okuyucuya farklı ufuklar açmaktadır.

1.4. Sayılılar

1960 sonrası ve 1980 öncesi toplumsal yaşamın önemli ipuçlarını eğitim-öğretim kitaplarına nasıl yansıdığı, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları kapsamında ne tür eğitim içeriklerini gerekli görülüp ders materyali hazırlandığını, kazandırılmak istenen değerlerin neler olduğunu bu araştırmaya ortaya koyabileceğimizi varsayıyoruz. Kitabın bir öğretmen kitabı olması gerekçesiyle hem öğretmene hem de onun öğrenci kitlesine metin seçimi ve yönergelerle neler kazandırılmak istendiği somut olarak ortaya çıkabileceğini düşünüyoruz.

Kitap salt bir edebiyat kitabı olmayıp edebi metinler yardımıyla eğitsel amaçlarla ders materyali olarak tasarlanmış olmasından dolayı yapılacak çıkarımlara kuramsal dayanaklar da sunmaktadır. Bu sebeple öğrenme girdilerinin neler olması gerektiğinin tespiti çok kolay yapılabilecektir.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışmamız, 1975 yılında tekrar basımı gerçekleşen ve o dönemde ders kitabı olarak okutulan “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975) ders

kitabında ve 1970’li yıllarda ortaöğretimde Edebiyat dersinde okutulan diğer kitaplarda bulunan seçkin yazarların içerisinden;

- Alman Edebiyatına ait yazar ve metinlerinin incelenmesi,
- Söz konusu kitapta o döneme ait öğrenci verileri bulunmadığı için, kitapta öğrenci açısından elde edilmesi beklenen kazanımların değerlendirilmesi,
- Evrensel değerlerin bütün ideolojilerin ötesinde sevgi, saygı, demokrasi, vatandaşlık, özgürlük gibi kavramları barındırması boyutuyla ders kitabında “değerler eğitimi” kapsamında incelenmesiyle sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Araştırmamızın temel terimi olan “Edebiyat”, Arapça kökenli ”edep” sözcüğünden gelmiş olup “Edebî” kelimesi ise TDK ‘ya göre “Edebiyatla ilgili, edebiyata ilişkin, edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan; yazınsal.” anlamlarına gelmektedir. Edebî eser ise, yine TDK’nın verdiği tanıma göre, “Edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan eserlerin her biri.”dir (TDK, 2023, s. 1127)

Çeviri, ilgili kitabın önemli bir unsurunu teşkil etmektedir. Çeviri tanımını yapan Kefeli, “Çeviri, gelişen teknolojinin sunduğu olanaklarla gitgide küçülen dünyamızda toplumlar arası, kültürler arası iletişimi sağlayan ve dünyanın dört bir yanında yaşayan insanı ortak tutkuları ile işleyen edebi eserleri farklı kültürlerle tanıtan bir kültür köprüsüdür.” der (Kefeli, 2006, s. 340). Bu tanımla birlikte edebi metin çevirisinin Edebiyat derslerimize girmesiyle kültür aktarımında önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Bir tür yorumlama sanatı olarak da değerlendirilen, millî edebiyatların gelişmesindeki önemli bir yeri olan çevirilerin tanımından hareket edildiğinde Doğu ve Batı kültürlerinden dilimize çevrilen eserler ve tesirlerinin edebiyat tarihimiz açısından önemi açıkça görülmektedir. Bu özellikleriyle çeviri ve uyarlamalar karşılaştırmalı edebiyat en önemli inceleme konularıdır. Tercümelerin aktarıldıkları dilde ne gibi değişikliklere uğradıkları (eklenen ve atlanan bölümler), aktarıldıkları dil ve kültürde nasıl algılandıkları (reception), kaynak dildeki metnin dil ve üslûp özelliklerinin incelenmesi bu sahada yapılan belli başlı araştırmalardır. Bu bakımdan karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarında stilistik (üslup incelemeleri) yardımcı bir saha olarak görülmektedir (Kefeli, 2006).

TDK sözlüğünde “batı”, “güneşin battığı yön” ve “bulunulan yere göre güneşin battığı yönde olan bölge” şeklinde tanımlanmıştır. Siyasi olarak ise Avrupa ve Kuzey Amerika’yı ifade ettiği belirtilmiştir. Ancak bu tanım eksiktir. Batı dediğimizde merkezi Avrupa olan ve kültür ve medeniyet mirası, gelenek, siyaset, sanat, inanış, dil ya da coğrafya bakımından Avrupa ile ilişkili bölge ve ülkeleri kast ediyoruz. Sömürgecilik geçmişi ve coğrafi keşifler nedeniyle başka ülkelerde yerleşik Avrupa kökenli nüfus bu bölgelere Avrupa kültürünü taşımış ve bu bölgeler Batı medeniyetinin bir parçası olmuştur (Akyıldız, 2018). Bu bağlamda Avrupa kültürünün etkisinde olan tüm edebî yazınlar Batı edebiyatı başlığında toplanmaktadır.

Son zamanlarda daha fazla karşımıza çıkan “Değer” sözcüğünün kökeni eski Türkçe tegir sözcüğüdür. Tegir: pay, hisse, kıymet anlamına gelir. Bu sözcüğün kökü eski Türkçedeki teg sözcüğüdür. teg- eşit olmak +(r) eki ile türemiştir. Bu aşamada değer tanımı yer vermemiz gerekirse sadece kabul edilen tek bir tanıma ulaşmak yerine farklı tanımlara yer vermenin daha işlevsel olacağı düşünülmektedir. Değer, “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (Güngör, 2000, s. 27). Çağlar (2005) ise değerleri, bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler olarak adlandırılabileceğini ifade etmektedir. Başaran ise (1992), değeri, bir nesne, bir işlem, fikir ve/veya eylemin değerlendirilmesinde araç olarak kullanıldıklarını belirtmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2020).

Literatürde değer eğitimi ve değerler eğitimi olmak üzere iki yaklaşım bulunmaktadır. “Değer eğitimi” ifadesi daha çok belli bir takım değerlerin aktarılması anlamında kullanılırken, “Değerler eğitimi” daha liberal bir bakış açısıyla kişilerin kendi değerlerinin farkına varmalarını sağlamaya yönelik çalışmaları ifade etmektedir (Bacanlı ve Dombaycı, 2012, s. 890).

Değerler eğitimi: “Temel insani özelliklerimizi oluşturan, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağı olan değerlerin eğitimi ve öğretimi sürecidir” (MEB, 2023, s. 4).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Çalışmamızın bu bölümünde araştırmamızın temel kavramları olan edebi metin, Batı Edebiyatı, değerler, bu kavramların önemine ilişkin spesifik literatür taraması ve kavramlar arası ilişkiler yer almaktadır.

2.1. Edebi Metin

Edebî metin, pek çok farklı unsurdan meydana gelmiş bir “bütün”, estetik bir “terkip”tir. Muhteva, yapı, dil, bu terkinin ana unsurlarını; kelime, ibare, cümle, paragraf, metin halkası, bölüm; mısra, bend, nazım şekli; vezin, kafiye, redif, lâfız ve mana sanatları; konu, tema, anafikir, mesaj; olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, anlatıcı vb. şeyler de ana unsurların alt unsurlarını oluştururlar. Bununla birlikte edebî eser, söz konusu ana ve alt unsurların basit ve alelâde toplamından teşekkül etmiş sıradan bir metin de değildir. Onu sanat eserine dönüştüren sır, söz konusu unsurların sanat potası içinde ferdî ve orijinal bir biçimde sentez edilebilmesindedir. Sentezde ortaya konan ferdî ve orijinal tavır, aynı zamanda sanatkârın “üslûp”unu verir (Çetişli, 2006, s. 81). Bu geniş kapsamlı tanım gösteriyor ki, edebi metin her hangi bir yazarın sıradan bir yazısı değildir. Edebi metinler, Edebiyat derslerinin önemli bir parçasıdır. Zira Edebiyat insan temeline dayanır ve edebi metinler her okuyucuya kendisini farklı farklı açan kapılar gibidir. O kapıdan giren her okuyucu duygu, düşünce belki davranış bakımından kendine bir şeyler katar.

Her edebi metin oluştuğu dönemi temsil eder. Çünkü o dönemde ortaya konulmuş insan başarılarının ve bilgi birikiminin tümünden yararlanarak oluşur. Ayrıca yazıldığı veya oluştuğu dönemin dilinin özellikleri edebi metinde açıkça görülür. Kısaca edebi metin, teması, işlenişi, dili, yansıttığı zevk ve anlayışla tarihi belge özelliği de taşır. Edebî metnin her iki ufkunda sayısız eserler vardır Her edebi metin kendisinden önce ortaya konulmuş eserlerden yararlanır sonra yazılacaklara malzeme verir ve zemin hazırlar (Aktaş, 2009).

Okuyucular kendi anlayışları, zevkleri ve değerlerine göre bir metne anlam yükler ve önem verir. Aynı şekilde toplumsal ve bireysel olarak eseri estetik açıdan değerli kılan okuyucunun esere bakış açısıdır.

Toplumsal anlamda önemli görülen hakikatler ile bir metin edebi eser olarak adlandırılmaz. Eser, estetik bir değere sahip olduğu için de estetik olarak nitelendirilemez. Edebi olarak eseri önemli kılan değerleri, bilerek veya bilmeyerek ancak kişinin kendisi belirler. Belli bir anlayış sistemine sahip bir bireyin, herhangi bir davranışa karşı estetik olarak değerlendirdiği şeyler estetikdir. Estetik sayılabilecek ölçüler, dönemsel olarak değişebilen normlardır ve çeşitliliği kapsayan bir süreci barındırır (Tepebaşı, 1999).

2.1.1. Batı Edebiyatı Metinleri

Bilinen en eski dönemlerden günümüze kadar Batılı ulusların nazım ve düzyazı türlerinde ortaya koydukları edebî ürünlerin tümüne birden *Batı edebiyatı* adı verilir. Batılı uluslar, temelde aynı uygarlığa, Batı uygarlığına bağlı oldukları için, düşünüş ve duyuş tarzları da pek çok noktada ortak özellikler göstermektedir. Bu bakımdan genel bir kavram olarak Batı edebiyatından söz edilebilir (Çetin, 2017). Bu tanımla Batı medeniyetine ve benzer kültüre sahip milletlerin duygu, inanç, düşünce dünyalarını aksettirdiği metinler Batı edebiyatı metinleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugün genel kabul gören görüşe göre Batı medeniyetinin temeli Eski Yunan ve Latin kültür ve sanatıdır. İnanış bakımından -Reformdan sonra ortaya çıkan farklı mezhepler olsa da- Hristiyanlıktır. Felsefi köklerini Eski Yunan'dan alır. Eski Yunan ve Latin, Orta Çağ, Hümanizm, Aydınlanma, Modernizm çizgisini takip eder. Bu medeniyet için önemli tarihsel dönüşümler Rönesans, Reform, Aydınlanma, Sanayi devrimi, Bilim devrimi ve liberal demokrasilerin gelişmesidir. Rönesans Antik Çağ'daki köklere dönüşü temsil eder, bu ve takip eden diğer gelişmeler bugünkü Batılı toplumların, siyasal, ekonomik, dinî ve toplumsal yapısını şekillendirmede etkili olmuştur (Akyıldız, 2018). Geniş bir kitleyi etkileyen toplumsal gelişmelerin, devrimlerin neticesinde oluşan sanat anlayışı edebiyatı da büyük ölçüde etkilemiştir. Batılı ülkelerle etkileşimde olan diğer ülkeler de kendi medeniyetlerinin özgün sanat, estetik değerlerini koruyarak eserlerinde Batı toplumunun izlerini taşırlar.

18. yüzyılda tüm milletlerde görülen düşünce bazındaki değişiklikler toplumda eyleme geçerek kilisenin etkisinde olan filozofların Rasyonalizmi (akılcılık) topluma yerleştirmesiyle Aydınlık Çağ'a geçilir. Kilisenin halk üzerinde etkisini yitirmesiyle saray da etkisini yitirir.

Bu yönüyle Aydınlik Çağ, Fransız ihtilalinin hazırlandığı ve eşitlik, kardeşlik, hürriyet (Gleichheit, Brüderlichkeit, Freiheit) fikirlerinin yanı sıra, Cumhuriyet (Republik) ve insan hakları kavramının ortaya çıktığı bir dönemdir (Ünlü, 1993).

Bizim Edebiyatımızda da Aydınlik Çağ ve Fransız ihtilaliyle birlikte Batı filozoflarının fikirleri ve Batı Edebiyatı'nın etkisi tartışılmazdır. Edebiyat derslerinde de Batı Edebiyatından metinlere belli oranda yer verilmektedir. Bu sayede öğrencilerin duygu ve fikir dünyaları zenginleşir, okur olarak olaylara durumlara farklı bakış açıları geliştirebilirler.

Yunan ve Latin Edebiyatı Metinleri

Eski Yunan edebiyatının yerini M. Ö. II. yüzyıldan itibaren Latin edebiyatı alır. İtalyan yarımadasında hayat bulan Latin edebiyatı, Roma'nın kuruluşundan M. S. III. yüzyıla kadar olan dönemde varlığı devam eden bir Roma edebiyatıdır. Özellikle Caesare ve Augustus dönemlerinde en verimli çağını yaşamıştır. Latin edebiyatı, çok büyük ölçüde kendinden önce gelen Eski Yunan edebiyatı etkisi altında ve onun devamı niteliğindedir. Genel çizgileri itibariyle de aynı güzellik ve sanat anlayışını kendinde barındırır. Latin edebiyatının belli başlı temsilcileri arasında Terentius, Horatius, Vergilius, Cicero sayılabilir. Roma İmparatorluğu'nun M. S. V. yüzyılda yıkılması ve Hristiyanlık taassubunun yaygınlaşması ile birlikte Latin edebiyatı ömrü son bulmuştur (Aksungur, 2018).

Eski Yunan ve Latin edebiyatları, aklın rehberliğinde ideal güzelliğe ulaşmaya çalışan bir estetik ve mimesis (taklit, yansıtma) esasına bağlı bir sanat anlayışına sahiptir. Düşüncenin merkezinde olduğu gibi, sanatın merkezinde de insan vardır. Eski Yunan ve Latin kültür ve sanat/ edebiyatının anlaşılabilmesi için Platon ve Aristo üzerinde durulmalıdır. Zira Batı düşünce ve sanat tarihinin; bu tarih içindeki felsefe veya sanat alanındaki gelişmelerin arkasında bu iki İlk Çağ filozofunun görüşleri vardır (Aksungur, 2018).

İtalyan Edebiyatı Metinleri

İtalyan edebiyatının üç büyük yazar ve şairi olarak nitelendirilen M.S.1265-1321 yılları arasında yaşayan Dante Alighieri, 1304-1374 yılları arasında yaşayan Francesco Petrarca ve 1313-1375 yılları arasında yaşayan Giovanni Boccaccio'dur. Bu üç isim İtalyan dilinin gelişimine katkı sağlamış, edebiyat alanında yeniliklere imza atmış ve Rönesans'ın çıkış noktası olan Hümanizmin temellerini atmıştır. Söz konusu şair ve yazarlar edebiyata katkıları ve getirdikleri yenilikleri sayesinde Türkçeye Üç Defneli olarak çevrilebilecek Le Tre Corone ifadesiyle adlandırılırlar (Şengül, 2019).

Ortaçağda skolastik felsefenin dini hayatın merkezinde tutmasının aksine insani değerleri koruyan ve insanoğlunun evrenin merkezine koyan Hümanist düşüncenin ortaya çıkışında klasikler üzerine çalışmalar yapan Petrarca ve Boccaccio gibi şair ve yazarların büyük bir etkisi vardır. Hümanist felsefe XV. yüzyıl ortalarında doruk noktasına ulaşmış ve bu zaman zarfında sosyal hayatta, sanat, siyaset ve felsefe alanlarında yeni bir insan figürü ortaya çıkmıştır. Bu yeni insan figürü dini ve sosyal alanlarda gericiğin hüküm sürdüğü bir dönem olan Ortaçağ insanını değil, özdeksel ve tinsel olanı sentezleyebilen ilerici insanları temsil eden bir figür olmuştur (Şengül, 2019).

İspanyol Edebiyatı Metinleri

İspanya, Türkiye ile 1950'lerden itibaren diplomatik ilişkileri olan bir ülkedir. Zengin edebi eserleri Türkiye tarafından pek bilinmese de bir dönem Türkçe'ye çevrilen eserler bulunmaktadır.

İspanyol Edebiyatı'nda orta çağın sona ermesinden sonra, 16. yüzyılın başından 17. yüzyılın sonlarına kadar süren ve Altın Çağ olarak adlandırılan uzun bir dönem başlar. Rönesans ve Barok olarak ikiye ayrılan ve her biri yüz yıl süren bu parlak ve verimli dönemde edebiyatta ve güzel sanatlarda ölmeyecek eserler verilmiştir. Bu "Altın Çağ"da edebiyat alanında, Garcilaso de la Vega, Luis de León, Fernando de Herrera, Torres Naharro, Lope de Rueda, Cervantes, San Juan de la Cruz, Antonio de Guevara, Quevedo de Gracián'ı görmekteyiz (Önalp, 1988).

İspanya'nın Otuz Yıl Savaşı'na girmesiyle sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda gerilemiş, toprak ve insan kaybetmiştir. Bu gerilemenin aksine, Barok edebiyat döneminde, pek çok yazar eserleriyle ünlenmiştir. Bu ünlü yazarlardan biri olan Cervantes *Don Quijote* eserini ortaya çıkarmıştır.

Barok dönemi eserlerinde genellikle ölüm ve üzücü olayları içerir.

"Rönesans'ın insan yeteneğine değer veren ideallerine karşılık, Barok edebiyat döneminde insan ölümlü ve çaresiz bir yaratık olarak görülmüş, bu dünyanın yalancı bir hayalden, bir düş kırıklığından ibaret olduğu fikri savunulmuştur." (Önalp, 1988 s. 91)

20. yüzyılda İspanyol Edebiyatında burjuva sanatının artık sonu gelmiş, savaşların etkisiyle Realizm eserlerde ön plana çıkmıştır.

Fransız Edebiyatı Metinleri

Fransa edebiyat açısından zengin bir tarihe sahiptir. Türklerle 17. Yüzyılda başlayan ilişkiler 18. ve 19. Yüzyıllarda edebiyat ve sanat alanında daha da ilerledi. Pek çok Fransızca eser Türkçe'ye kazandırılmış ve yazarlara ilham vermiştir.

“Her edebiyat gibi Fransız edebiyatı da nazımla, daha doğrusu şiirle başlamıştır. Bu şiirin ilk şekli epiktir. Epopeyi, destan tarzını meydana getiren şey o zamanki cemiyettir.” (Perin, 1946, s. 6) Ortaçağ Fransız edebiyatı şiirler destanlarla başlayıp saray edebiyatı denilen yalnız imtiyazlı toplumun eline almasından sonra, 13. Yüzyılda şairler artık halkın içinden çıkmaya başlamıştır. Chretien de Troyes, Rutebeuf, François Villon, hicivsel ve alegorik eserleri edebiyata kazandırmışlardır.

16. yüzyılda Joachim du Bellay; Fransız dilinin savunulması ve tanıtılması, Michel Eyquem de Montaigne Denemeler'i 17. Yüzyılda Pierre Corneille, Moliere, Jean de La Fontaine, 18. Yüzyılda Montesquieu, Voltaire, Jean Jacques Rousseau, 19. Yüzyılda Chateaubriand, Victor Hugo, Honore de Balzac, Stendhal, Goncourt Kardeşler, Emile Zola, Fransız ve dünya edebiyatına damga vuran eserler sunmuştur.

20. Yüzyıl Fransız edebiyatı “*savaş sonrası edebiyat*” olarak nitelendirilebilir. “Savaş sonrası Fransız edebiyatı tarihi, 20. Yüzyıl edebiyatının başlangıcını oluşturur. Bu dönemde edebiyatın savaş öncesi ve savaş sonrası olmak üzere yönü belirginleşir, yazarlar arasındaki sınıflandırma ve konumlandırma bu iki yöne göre yapılır. Anatole France, Pierre Loti, Maurice Barres anlayışına bağlılıklarını, Paul Bourget gibi kimi yazarlar 1. Dünya Savaşı'nın öncesinde Fransız romanının tarihine egemendirler. Dolayısıyla o dönemin düşünce ve sanat anlayışına bağlılıklarını sürdürürler. Buna karşın 1900'lü yıllarda en etkili ve önde gelen Paul Claudel, André Gide, Charles Péguy ve Colette gibi yazarlar edebiyatı yenileştirir ve zenginleştirirler.” (Er & Atalay, 2023, s. 249)

İngiliz Edebiyatı Metinleri

Ortaçağ'da İngiliz edebiyatı diğer ülkelerde olduğu gibi nesirden önce nazımla başlar. Bu durum matbaanın o çağda gelişmiş olmamasından ve halkın okur-yazarlık oranının düşük olmasından kaynaklanabilmektedir.

Edebiyatın nazımla başlaması, okur-yazar olmayan toplumların ortak bir özelliğidir. Türk edebiyatındaki kısa maniler, dede ve ninelerimizin uzun kış gecelerinde ve imecelerde bizlere anlattıkları masallarda olduğu gibi, Anglosaksonlar da edebiyatlarını zihinlerinde

muhafaza ederek nesilden nesle uzun yıllar aktarmışlardır. Okur-yazar olmadıklarından, geliştirdikleri edebiyatın kolayca ezberlenmesi ve hafızalarda tutulabilmesi için kısa olması nedeniyle nazım edebiyat türü daha sık görülmektedir. Anglosaksonlar, konularını genellikle destansı, kahramanlık, macera ve yiğitlik konuları temel alarak, sözlü edebiyatını yaşamları ve kültürleriyle özdeşleştirerek, duygularına hitap edecek şekilde eğlenmeyi amaç edinmişlerdir (Güneş, 2009).

Hashemipour, romanı sınıflandırarak İngiliz yazarlar hakkında da şu bilgileri verir: “Tarihsel roman, ’Sir W. Scott tarafından geliştirilen, Waverley ve ardından Ivanhoe ile başlatılan bu roman, 1745’teki Jacobite ayaklanmasının ve Orta Çağ İngiltere’sinin hayali bir tasviridir. ‘Sosyolojik roman,’ Charles Kingsley’nin Alton Locke’u, reform gerektiren toplumun bazı yönlerine veya karakterlerinin sosyal ve ekonomik koşullarına odaklanan siyasi veya sosyolojik bir argüman içeren kurgusudur. John Steinbeck’in *Gazap Üzümleri* ve D. H. Lawrence’ın *Gökkuşağı*, kurgusal olan ve ana teması insanın doğal güçlere karşı veya dünyaya karşı olan davranışlarını içeren ‘Toprak’ romanları olarak bilinirler. Thomas Hardy’nin Hampshire hakkındaki *Wessex Hikâyeleri* ve daha pek çok hikâyesi, geleneği vurgulayan ve belgeleyen, belirli bir bölgenin konuşma tarzını vurgulayan ve arka plan bilgisine daha fazla odaklanan da, ‘bölgesel’ romandır.” (Hashemipour, 2019, s. 2421)

Rus Edebiyatı Metinleri

XX. yüzyıl Rus Edebiyatının başlangıcının XIX. yüzyılın 90’lı yıllarından 1917 yılı Ekim devrimine kadar olan süreci kapsadığı ifade edilebilir. Bazı edebiyat tarihçileri bu sürecin başlangıcını, Dostoyevski’nin ölüm tarihi ve II. Aleksandr’ın öldürüldüğü 1881 yılını baz alırlar. Rus edebiyatına genel olarak baktığımızda ise, 1917-1991 yılları arasındaki dönemi edebiyat tarihçileri “Sovyet Dönemi” olarak adlandırırlar. Sovyet dönemi Rus edebiyatı tümüyle ele alındığında gösterdiği eğilimlere göre kendi içerisinde bir kaç alt safhadan oluştuğu söylenebilir. Bunlardan biri, Ekim devrimi ile başlayan süreci kapsayan 1917-1921 yılları arasındaki dönem, müdahale ya da vatan savaşı yılları olarak adlandırılabilir (Elmacıoğlu, 2019).

XX. yüzyılın başlarında, Rus edebiyatının temelini atan en önemli faktör devrim ve onun ideolojisi olsa da, Gorki ve çevresindeki sanatçılar dışında XIX. yüzyıl sonu geleneklerini sürdüren bazı sanatçılar eser vermeye devam ederler. Eleştirel Realizm akımı da o dönemde hala popülerliğini sürdürür. İvan Alekseyeviç Bunin (1870-1953), Aleksandr İvanoviç Kuprin (1870-1938), Vikentiy Vikentyeviç Veresayev (1867-1945) ve Aleksey

Nikolayeviç Tolstoy (1883-1945) gibi edebiyatçılar bu akım doğrultusunda eserler vermektedirler (Elmacıoğlu, 2019).

Amerikan Edebiyatı Metinleri

Amerikan edebiyatı, “Yeni Dünya”dan eskisine haberler kimliğinden kurtulamadı. 17. yy. yazarları genellikle Avrupa için eserler kaleme alıyorlardı. 20 yy. yazarları ise daha çok kendi memleketleri olan Amerika için yazıyorlardı. Sanki her iki asırda da, Amerikalı yazarların asıl amacı, Amerika’da halkın nasıl yaşadığını göstermekmiş gibi bir algı vardı. Avrupalılar Amerika’dan haberler bekliyordu, Amerikalı yazarlar da bu talebe cevap veriyordu (Doren, 1961).

“1700’lere kadar erken koloni dönemi Amerikan edebiyatı eserlerinde tabiatla savaş başta olmak üzere yerlilerle çatışmalara detaylı bir şekilde yer verilip Püriten ahlakına karşı barbarlığın savaşında Avrupa medeniyeti, inancı, gücü ve galibiyetinin ön planda olması dikkat çeker.” (Alkan, 2020, s. 162)

Alkan (2020), ayrıca Amerikan bağımsızlık savaşı dönemi edebi eserlerinde savaşın yerlilere karşı değil İngiltere’ye karşı olduğunu ifade eder. John Leacock’ın 1776’da kaleme aldığı *The Fall of British Tyranny* (İngiliz Tiranlığının Düşüşü) isimli tiyatro oyununda hem George Washington’ın ilk kez bir edebi eserde isminin geçmesi, hem de kolonilerin tiran İngiltere’ye karşı mücadelesini anlatması açısından önemlidir. Bunun dışında Thomas Paine ve Joel Barlow da savaş dönemini konu alan yazdıkları eserlerde savaşı meşru gösterirler.

19. yüzyılda Melville, Emerson, Thoreau, Hawthorne, Whitman ve Mark Twain gibi yazarlar edebiyat tarihine adını yazdırmışlardır.

Alman Edebiyatı Metinleri

Alman kültüründe genel olarak tespit edebileceğimiz gibi, Alman edebiyatının da üç sacayağından söz etmekle işe başlayabiliriz. Bunlardan birincisi Germanlık, ikincisi Antik kültür, üçüncüsü ise Hıristiyanlıktır. Bu üç kaynak zaman zaman yan yana, bazen biri diğerinin üstüne çıkararak, kimi zaman da çatışarak edebiyatta kendilerini gösterir. Alman edebiyatı ya da kültür dönemlerinde bu üç kaynağı her halükarda belirleyici olarak ya da tavır alınan bir unsur olarak görülebilir (Öztürk, 1999). Alman edebiyatına bakışın kısa ve öz izahıyla edebiyatın dayandığı üç önemli unsurdan hareketle ortaya çıkan milli, siyasi, kültürel ve inanca bağlı gelişmelerin o günden günümüze gelen her eserde kendini hissettirdiğini görmekteyiz.

Toplumların, buldukları siyasi ve sosyal baskı ve çıkmazlara karşı o dönemin yazarları, şairleri, düşünürleri, halka cesaret veren önemli figürler olmuşlardır. Hem topluma hem sanata bir anlamda yön vermişlerdir.

Klasik edebiyatın kökleri millidir. Goethe bunun sözcüsüdür. 1750'lerden itibaren halk toparlanmaya başlamış, Alman ruhu canlanmıştır. Sanki ülke uzun bir kış uykusundan uyanmış ve ülkeye ilkbahar gelmeye başlamıştır. Alman dili Lessing, Goethe, Kant ve Schiller gibi şairler vasıtasıyla işlenmiş, büyük edebi eserler verecek seviyeye getirilmiştir (Ünlü, 1993).

20. yüzyılda şiir türünde Alman edebiyatının en önemli şairlerinden birisi Rainer Maria Rilke (1875-1926)'dir. Sıklıkla aşk, ölüm, tabiat gibi temalarına yer vermiş; lirik bir üslubu benimsemiş ve Alman halk şarkıları geleneğine ait unsurlardan yararlanmıştır. Roman türünde Thomas Mann (1875-1955), Hermann Hesse (1877), tiyatro türünde ise Bertolt Brecht (1898-1956) önemli yazarlar arasında yer alırlar (Çetin, 2017).

2.2. Değer Kavramı ve Değerler Eğitimi

2.2.1. Değer Kavramı

Latince'de değer kelimesi “güçlü olmak, kıymetli olmak” anlamlarına gelirken, Türkçe sözlükte (TDK, 1998, s. 538) “ bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü” olarak tanımlamaktadır (Polat & Güler, 2021, s. 35).

Toplumsal rollere şekil veren ve bireylerin toplumda yer edinmesini sağlayan en belirgin kaynağın o topluma, kültüre ait değerleridir diyebiliriz. Bireyin önce aile sonra okul ve çevresi vasıtasıyla kazandığı değerler karakterine şekil veren önemli bir unsurdur.

Sosyologlar değerleri araştırmaları neticesinde sınıflayıp tasnif eder ve bulgularını tarafsızlık ilkesine dayanarak analiz eder. Değer araştırmasının önemini şu şekilde sıralamak mümkündür: 1) Bireylerin temel değerlerinin tespiti, onların ilgi alanlarının ve önem verdikleri konuların da ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Bu noktada insanlardaki genel eğilimlerin tespiti ise toplumun bulunduğu durum ve gidişatı hakkında bize önemli bilgiler verecektir. 2) Bir toplumun değerler sisteminin veya değerler hiyerarşisinin tespiti, onun diğer toplumlar nezdinde farklılıklarının ne olduğunu ve onlar arasında nerede bulunduğunu göstermeye imkân tanıyacaktır. 3) Değer araştırmaları sayesinde karşılaştırmalı kültür incelemelerinin gerçekleştirilebilmesi söz konusu olurken, diğer taraftan da mevcut yapıda

değerlerin ortaya çıkarmış olduğu sorunlar önceden gözler önüne serilmiş olacaktır. 4) Değerler araştırması sadece toplumlar arasında değil, toplum içerisinde de sosyal sınıfların ve tabakaların değer farklılaşmalarının hangi düzeylerde ne oranda ve hangi yönde olduğunu tespit etmemizi sağlayacaktır. Bu yönüyle toplum içerisinde, sınıflar arasındaki sosyal ve ekonomik mesafenin boyutları ortaya çıkacaktır. 5) Değer değişmelerinin analizleri, değerlerin arka planını, bu günkü yapısını ve gelecekte hangi istikamette seyredeceğini bize göstererek, toplumsal yapıyı korumada ve toplumsal düzenliliği sağlamada etkili olan unsurları destekleyecek vasıtaları temin etmeye imkân tanıyacak, olumsuz toplumsal ilerleyişe de engel olacak sosyal tedbirlerin alınmasını sağlayarak, büyük bir işlev ifa edecektir (Ersoy, 2018, s. 362).

2.2.2. Değerler Eğitimi

Eğitim, yetiştirmek istediği kişilerin en iyi donanıma sahip olmasını istemenin yanında bireylerin en iyi karaktere ve bilince de sahip olmasını ister. Dünyanın her yerinde eğitim, kişilerin içinde doğup büyüdüğü toplumun değer yargılarını benimsemelerini de ister. Türk milli eğitim politikalarında da hedef olarak belirtilen; toplumun ihtiyacı olan bilinçli, kültürlü, değerlerine sahip, özellikle Türk milli eğitimin amaçlarında vurgulanan hedeflere ulaşmada ve yurttaşları bu doğrultuda yetiştirme konusunda eğitim sistemimize önemli görevler düşmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2020).

Değerler eğitimi bireyden bireye, toplumdaki topluma göre değişkenlik, ayrıcalık ve farklılık taşıyan ve kendilerini diğer toplumlardan ayrı ve bağımsız kılan farklı dil, din, kültür unsurlarına rağmen insanlık adına iyi ve fayda dinamizmini esas almış, yol bilmiştir (Akar, 2017). Her bireyde farklı etkiler gösteren değerler eğitimi, davranış ve tutumları da belirleyici bir unsurdur diyebiliriz. Örneğin farklı kültürlerde yaşayan iki bireyin kültürel ve manevi değerlere olan tutumu farklı olabilir. Hatta toplumda onaylanma durumuna bağlı olarak bir sonraki nesle değerlerin aktarımı da değişkenlik gösterebilir.

Tüm bu unsurların ana kaynağı olan dil ise kültür ve değer aktarımına ev sahipliği yapmakta ve gelişimini ilerletmektedir. Dile sahip çıkmak sağlam bir kültüre, kültür ise aynı fayda da buluşacak olan değerlere barınaklık yapacaktır. Dolayısıyla değerlerden beslenen kültür, yaşamını sürdürdüğü topluma ve gelecek nesillere aktarımını dil ile sağlayacak ve muhafaza edecektir (Akar, 2017). Bir toplumun diline sahip çıkıp önem vermesinin hem

değer hem kültür aktarımı noktasında ne denli önemli olduğunu vurgulayan Akar (2017), eğitim kurumlarının ve eğitimcilerin önemli bir rol üstlendiğini belirtmektedir.

2.2.3. Edebi Metinde Değer Kavramı

Kişinin herhangi bir eylemde bulunmadan metindeki bilgileri pasif olarak alması söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle metin ile okuyucu arasında bir etkileşim, bir mesaj iletmek isteyen metnin yazarı ve okuyucusu arasında yazılı bir iletişim mevcuttur. Okuma eyleminin pasif bir faaliyet olmadığına bir diğer göstergesi de, okuyucunun metni anlama sürecine ön bilgilerini ve deneyimlerini de dâhil etmesidir (Yücel ve Yılmaz 2019). Bir yazar ile ön bilgileri, inançları, değerleri olan aktif okuyucu arasındaki iletişim sürecinin vasıtası olan romanlar, şiirler, edebi metinler Edebiyat kitaplarının temel materyalidir. Sadece okuyucunun değil, aynı zamanda yazarın da deneyim, inanç ve değerlere sahip olması yazarın eserlerinde vereceği mesajı belirleyen en önemli unsurdur.

Türkçe dersinde değer eğitimi, metinler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Millî değerlerle donanmış olmakla birlikte paydaşı olan evrensel değerlere erişmiş bireylerin yetiştirilmesinde seçkin edebî metinlerin kullanımı eğitim için vazgeçilmez bir zorunluluktur. Ayrıca bu metinler, kimliğimizin dokunduğu organik ve dinamik bir tezgâh olarak geçmişle geleceği şimdide yeniden inşa eden ve bireylerde değer inşasında önemli roller üstlenen araçlardır (Baki, 2019). Bu bağlamda ders kitaplarındaki metinler, değerlerin kaybının söz konusu olduğu günümüzde daha fazla araştırma konusu haline gelmektedir. Zira sınıf ortamı, metinler ve ders içinde metne dayalı sorular okuyucuya temel değerlerin aktarılmasına imkân sağlayan önemli etkenlerdir.

2.2.4. Değerler Sınıflaması

Değerler sosyal etkileşim sürecinde öğrenilmekte, bireyleri birbirine yaklaştırarak toplumu ayakta tutmakta, olay ve olgular karşısında bireylerin benzer tepkiler vermesini sağlayarak toplum içindeki bağları güçlendirmektedir (Şahin, 2021).

Spranger Sınıflaması

Değerlerin sınıflandırılması ile ilgili ilk yapılan çalışmalardan biri Spranger (1928) tarafından yayınlanmıştır. Spranger'in (1928) yaptığı sınıflama aynı zamanda psikolojide ilk değer testidir (Kapan, 2014).

Spranger (1928)'e göre değerler teorik değerler, ekonomik değerler, estetik değerler, politik değerler, dini değerler, toplumsal değerler olmak üzere altı farklı sınıfa ayırmaktadır (Şahin, 2021, s. 54):

Tablo 2.1: Spranger (1928)'e Göre Değerlerin Sınıflaması

Bilimsel Değerler: Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değerler: Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değerler: Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değerler: Başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
Politik Değerler: Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değerler: Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi fazları feda eder.

Allport, Vernon ve Lindzey'in Değerler Sınıflaması

Allport, Vernon ve Lindzey ile Graves'in geliştirdikleri çalışmalar değerleri ilgili oldukları toplumsal hayatın farklı alanlarını temel alarak yapılan sınıflandırmadır. Bu üç araştırmacı altı boyutlu bir değerler sisteminin var olduğu tezini savunmuştur. Bu altı değer şu şekilde sıralanmaktadır (Kaliyeva, 2015, s. 24):

Tablo 2.2: Allport, Vernon ve Lindzey'in(1960) Değerler Sınıflaması

Estetik Değer: Bir nesne ya da olayla karşılaşıldığı zaman, nesneye ya da olaya birey tarafından yüklenen estetik özelliklerdir. Şekil ve ahengin baskın olarak hissedildiği değerdir. Güzellik, zarafet, uyum, simetri gibi kavramlar estetik değeri yüksek olan bireyler tarafından benimsenen kavramlardır.
Teorik Değerler: Bireylerin gözlem, analiz gibi rasyonel teknikler ile bilgi edindiği ve bu bilgilerle kendisine bir değer sistemi oluşturduğu boyutudur. Muhakeme, gözlem, eleştiri ve rasyonel düşünce bu değer kapsamında önemli kavramlardır.
Dini Değerler: Bireyin evreni anlamak amacıyla benimsemiş olduğu kutsal ve ahlaki öğeler taşıyan inançlar sistemini ifade etmektedir. Evrenin bütünlüğünü anlamak ve betimlemek bu değeri benimseyen bireyler için önemlidir.
Siyasi Değer: Güç elde etme ve bu gücü başkalarının üzerinde kullanma duygularının ağır bastığı değer boyutudur.
Sosyal Değer: Bu değeri benimseyen bireyler için sevgi, en çok önem verilen ve hayatı şekillendiren kavramdır. Bireyin amacı, gerçek sevgiye ulaşmak ve yakın dostluklar kurmaktır. Nazik, sempatik, özverili olmak sosyal değeri yüksek kişilerde görülen diğer özelliklerdir.
Ekonomik Değer: Maddi anlamda fayda sağlamak anlamındadır. Bireyin öncelikli hedefi, servet edinmek ve diğerlerini geçmektir. Faydacı ve pratik tavırlar önemlidir.

Rokeach'ın Değerler Sınıflaması

Rokeach, her değer sınıflamasının altında 18 değer bulunduğu amaç ve araç değerler olarak 2 kategoriye ayırdığı değer sınıflamasında, değerlerin değışkenliği ve sürekliliği toplumun gelişmesinde önemli sayılmaktadır. Değer sınıflamasında bulunan alt değerler birbirleriyle ilişkilidir. Ayrıca araç değerlere bağlı değerler kişinin amaç değerlere ulaşmasında destekleyici rol oynamaktadır (Güllühan & Bekiroğlu, 2022, s. 173).

Tablo 2.3. Rokeach'ın Değerler Sınıflaması

Amaç (Terminal) değerler		Araç (Instrumental) değerler	
Rahat bir hayat	İç huzuru	Hırslı/İstekli	Hayal gücü kuvvetli
Heyecanlı bir hayat	Gerçek sevgi	Ufku geniş olma	Bağımsızlık
Başarma hissi	Ulusal güvenlik	Kabiliyetli	Entelektüel
Barış içinde bir dünya	Zevk	Neşeli	Mantıklı
Güzellikler dünyası	Kurtuluş	Temiz	Sevgi dolu/Sevecen
Eşitlik	Öz saygı	Cesaretli	İtaatkâr
Aile güvenliği	Sosyal tanınma	Affedici	Kibar
Özgürlük	Gerçek dostluk	Yardımsaver	Sorumlu
Mutluluk	Bilgelik/Hikmet	Dürüst	Öz kontrol

(Rokeach, 1973, s. 178)

Kahle'nin Değerler Sınıflaması

Kahle (1983) tarafından geliştirilen değerler sınıflaması, bireylerin değerlerini öncelik sırasına göre biçimlendiren bir sınıflamadır. Bu değerler üç grupta tasnif edilmiştir ve şu şekilde sıralanmıştır (Şahin, 2021, s. 58):

Tablo 2.4. Kahle'nin Değerler Listesi

Hazcı Değerler:	Heyecan arama, yaşamda mutluluk ve haz ile diğer insanlar ile iyi ilişkiler kurma arzusunu içermektedir.
Empatik Değerler:	Özsaygı, diğer bireylerden saygı görme, güvende olma ve aidiyet değerlerini yansıtmaktadır.
Kendini Gerçekleştirme:	Kişisel gelişim ve başarma duygusuna ait değerleri içermektedir.

Güngör'ün Değerler Sınıflaması

Erol Güngör, klasik değer sınıflamalarına bağlı kalmakla birlikte ahlaki değer boyutu da eklemiştir. Kendisi şu sözleriyle ahlaki değerlerin değişmeyen bir temele oturtulması gerektiğini böylece hakiki bir rehberle sahip olacağımızı belirtmiştir:

“Değer hükmü bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır. Fakat değer acaba sadece bir inançtan, yani sübjektif bir yakıştırmadan mı ibarettir? Bizim inancımız dışında objektif bir gerçeği temsil etmez mi? İşte ahlâk felsefesinin en eski, en çözülmeyen görünen problemi budur. Bu soruya bir cevap bulabildiğimiz takdirde ahlâkî davranış ve düşünce konusundaki şüphelerimiz hemen tamamen ortadan kalkabilirdi. Eğer ahlâkî değerlerin objektif bir temelini bulabilseydik anlaşmazlıklarımızdan kurtulur, kendimize şaşmaz bir rehber bulmuş olurduk.” (Güngör, 2000, s. 27)

Tablo 2.5. Güngör'e göre değerler sınıflaması

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ
Estetik Değerler	Her şeyin ölçülü ve ahenkli olması, güzelliklerle dolu bir dünya
Ahlaki Değerler	Yalansız bir dünya, vicdan huzuru
Teorik Değerler	Bütün gerçeklerin bilinmesi, cahillikten arınmış bir dünya
İktisadi Değerler	Ekonomik bağımsızlık, konforlu bir hayat
Dini Değerler	Öbür dünyayı kazanmak, günahlardan arınma
Siyasi Değerler	Eşitliğin sağlanması, hürriyet için mücadele
Sosyal Değerler	Gerçek dostluk, insanlara yardım

Schwartz'ın Değerler Sınıflaması

Schwartz (1992) tarafından geliştirilen “Schwartz Değerler Ölçeği” (Schwartz Value Survey) Lisa Myyry ve Klaus Helkama (2002) gibi pek çok kişinin yaptığı çalışmaya temel teşkil etmiştir. Bu ölçek, başta Rokeach'ın sınıflaması olmak üzere diğer ölçekler göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Ülkemizde de bu ölçeğin geçerliliği ve uygunluğu Kuşdil ve

Kağıtçıbaşı (2000) Bacanlı,(1999) ve Atay (2003) tarafından kabul edilmiş ve pek çok araştırmada kullanılmıştır (Ersoy, 2018, s. 363).

Bu çalışmamızda kapsayıcılığınan ötürü “Schwartz Değerler Sınıflaması” kullanılmıştır (bkz. EK 1).

2.4. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabındaki Metinlerin Değerler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde çalışmamıza konu olan, içerisinde seçkin yazarların bulunduğu “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” kitabındaki metinleri değerler açısından incelenerek öne çıkarılan değerler sıralanmaktadır. Burada Alman edebi metinlerinin kitaptaki yeri öne çıkarılarak aktarılmak istenen mesajlara yer verilmektedir.

2.4.1. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Yunan ve Latin Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

İlgili kitapta Yunan edebiyatından dört yazara ait metin, Latin edebiyatına ait bir edebi metin yer almaktadır.

Yunan edebiyatından, Homeros’un *Odyssea* eserinden, Aiskhylos’un *Agamemmon* eserinden, Sophokles’in *Aias* adlı eserinden ve Euripides’in *Medeia* adlı eserinden seçilen metinler kitapta yer almaktadır. Bu metinler, içerik açısından Troia harbinden sonra insanların günlük hayatlarında geçen olayları konu almaktadır. Sırayla bu metinleri değerler açısından incelediğimizde şu şekilde değerlendirmeler yapabiliriz:

1. Homeros / Eurykleia’nın Odysseus’u Tanıması

Odysseus, Troia harbinden on yıl sonra evine gelebilmiş. Fakat bin bir maceranın sonunda evine dilenci kılığında girmiştir. Kendisini Odysseus’ un eski bir dostu olarak tanıtır, karısı Penelopia ile görüşür. Penelopia, kocasına sadık bir eştir, onun dostu sandığı kişiye de iyi davranır.

“İkarios’un kızı uslu Penelopia

Yıka dedi, yıkayacağım ayaklarını

Onun gönlü hoş olsun, senin de.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 213)

Yukarıdaki satırlarda Schwartz'ın değerler sınıflamasından "İyilikseverlik" değer türünün, "Yardımsever olmak" alt değeri görülmektedir.

"Autolykos dedi: - Damadım, kızım.

Bu oğlana bir ad vereyim de koyun

Ben bu dünyayı dolaştım, bereketli dünyayı

Kadın erkek nice kötü insanlar gördüm.

Onlara küstüm, kızdım da geldim buraya

Onun için Odysseus olsun adı

Büyüdüğü zaman gelsin Parnasos'a

Anasının geniş zengin topraklarına

Varım yağum orada olacak benim

Ona bir pay verir yüzünü güldürürüm." (Bayrav & Buck, 1975, s. 214)

Şiirin bu mısralarında da Schwartz'ın değerler sınıflamasından "Evrenselcilik" değer türünün "Sosyal adalet ve eşitlik" alt türü görülmektedir.

2. *Aiskhylos / Klytaimestra'nın İntikamı*

Klytaimestra, on yıl süren Troia harbinden sonra memleketine dönen eşine olan sevgisini dile getiriyor. Eşine herkesin önünde şu isimleri verdiğini söylüyor:

"...şu isimler de ona yakışır: gemicinin umutsuz gözüne ilişen kara, fırtınadan sonra yaklaşan tatlı ışık, yolcunun susuzluğunu gideren akışlı pınar. Kaderi bile yenen adamın katkısız kutluluğa hakkı vardır: onu bu isimlerle esenlerim." (Bayrav & Buck, 1975, s. 164)

Bir eşe olan sevginin dile getirildiği bu cümlelerde Schwartz'ın değerler sınıflamasından, "İyilikseverlik" değer türünün "Sadık olma" ve "Olgun sevgi" alt değer türleri tespit edilmiştir.

3. *Sophokles / Adalet*

Troia harbinin kahramanı Aias intihar eder ve daha sonra yetişen kardeşi Teukros onu dini merasimle gömmeye hazırlanır. Düşmanı Menelaos da gelip ona mani olmaya çalışır. Bunu duyan Odysseus, Menelaos'a şöyle seslenir:

“Dinle öyleyse. Tanrılar hakkı için, bu adamı böyle gömülmeden merhametsizce bir yana atmaya cesaret etme. Cebretmek arzusu seni yenip doğruluğu çığnetecek kadar bu adamdan nefret ettirmesin. Akhilleus’un silahlarını kazandığımdan beri, o benim orduda en büyük düşmanımdı: ama böyle olmasına rağmen, ben de ona hakaret edeyim diye, Troia’ya gelen bizler arasında, Akhilleus’ten sonra, Argoslular arasında onu en büyük kahraman olarak tanıdığımı söylememelik edemem. Bunun için senin ona edeceğin saygısızlık haklı olamaz. Onu değil, tanrıların kanunlarını mahvedersin. Asil bir insanın ölen bir kimseye kötülük etmesi doğru değil, bu onun nefretini kazanmış olsa bile.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 170)

Yukarıdaki paragrafın her cümlesinde Schwartz’ın değerler sınıflamasından “İyilikseverlik” değer türünün “Dürüst olmak” alt değer türü açıkça görülmektedir.

4. Euripides / Medeia’nın Mücadelesi

Medeia, kendisini aldatan eşinin sevgilisini intikam için öldürür Babaları, evlatlarının mutluluğunu mahvettiği için onların canına da kıymak ister. Bunu da kocasını cezalandırmak için yapar. Trajik sahneler içeren bu metinde Schwartz’ın değer türlerinden hiç biri tespit edilmemiştir.

5. Vergilius / Dido’nun Derdi

Kraliçe Dido, Troia’lı kahramanla evlenmeyi tasarlamaktadır. Fakat bu evlilik tanrılarca hoş görülmez. Dido buna çok üzülür. Yazar Vergilius bir gece yarısını şu şekilde betimler:

“Gece olmuştu; yorgun düşen insanlar tatlı bir uykuya dalmışlardı, ormanlarda, denizlerde fırtınalar dinmiş, gökteki yıldızlar, sessizce yuvarlanarak seyirlerini takip ediyorlardı. Kırlarda seslerin kesildiği, sürülerin berrak göllerde yaşayan, çalılıkların altında gizlenen bin bir renkli kuşların, tatlı bir uykunun sihriyle karanlık ve sessizlik içinde, bütün yorgunluk ve kederlerini unuttukları an gelmişti.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 250)

Schwartz’ın değer türlerinden yukarıdaki metinde, “Evrenselcilik” değer türünün “Doğa ile bütünleşmek” alt değeri tespit edilmiştir.

2.4.2. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından İtalyan Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

İlgili kitapta İtalyan Edebiyatından Dante Alighieri ve Petrarca'nın eserlerinden metinlere yer verilmiştir.

1. Dante Alighieri / Cehenneme Giriş

Şiir, *İlahi Komedya*'nın üçüncü şarkısının başında bulunur. Hayat yolculuğunda kaybolan şair, uhrevi seyahatine cehennemden başlar.

“Haktan aldı yüce ustam ilhamını,
Tanrı gücü yarattı beni
Akıllar aklı, sevgiler sevgisi.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 174)

Bu mısralarda şairin tanrı inancı öne çıkmaktadır. Schwartz'ın değerler sınıflamasının “Gelenek” değer türünün “Dindarlık” alt değeri tespit edilmiştir.

“Sonra tuttu hocam elimden
Güler yüzü ferah verdi içime
Ve girdik beraber esrarlı âleme.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 175)

Yukarıdaki mısralarda ise, Schwartz'ın değerler sınıflamasının “Uyum” değer türünün “İtaat” alt değeri görülmektedir.

2. Petrarca / Sone

Şair sevgilisini şu mısralarla tasvir etmektedir:

“Dağılır yele karşı altın saçları	Bir iyilik sarardı yüzünü bazen
Uçuşurdu bin bir büklüm içinde.	Bilmem, belki bana öyle gelirdi.
Bir hoş ışık vardı gözlerinde	Ben, o sevdaya can atan deli
Pırıl pırıl sönmüş o zamandan beri.	Nasıl yanıp tutuşmazdım o zaman.

Yürüdü mü yerden kurtulurdu sanki
Melekler öyle yürürse gerek. Sözleri,
Bir başka sözlerdi insan sözlerinden.” (Bayrav & Buck, 1975 s. 254)

Şiirden alıntı yapılan her mısradaki şair, sevdiğini övüyor. Bu mısralarda Schwartz'ın değerler sınıflamasının “İyilikseverlik” değer türünün “Olgun sevgi” alt değeri mesaj olarak verilmektedir.

2.4.3. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından İspanyol Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

Kitapta, İspanyol Edebiyatından yalnızca Cervantes'in “*Don Quijote'nin Maceraları*” eserinden “Don Quijote'nin Şarap Tulumlarıyla Mücadelesi” metni yer almaktadır.

1. Cervantes / Don Quijote'nin Şarap Tulumlarıyla Mücadelesi

Eserde, zamanın birinde Mancha eyaletinde Don Quijote adında, elli yaşında, zayıf uzun boylu bir adam yaşardı. Vaktini şövalyelerin maceralarını anlatan romanları okumakla geçirirdi. Bu maceralara o kadar merak saldı ki sonunda aklını oynattı. Kitaba alınan metinden şu cümleler ile Don Quijote'un tasviri ve yaşadığı macera anlatılmaktadır:

“Başında kırmızı ufacık bir takke vardı, sol koluna, Sancho'nun kendince malum olan sebeplerden hala kin beslediği meşhur yorganı sarmış, kılıcını da sağ eline almış, gerçekten düşman bir devle savaşıyor gibi durmadan bir şeyler homurdanıyor, sağa sola gelişigüzel darbeler indiriyordu.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 294)

“İşin hoş tarafı, gözlerinin kapalı olmasıydı; uyuyor ve ‘dev’e uykuda hücum ediyordu. Atılacağı macerayı kafasında o kadar kurmuştu ki, muhayyilesi ona rüyasında Micomicon Krallığına geldiğini ve düşmanı ile boy ölçüştüğünü zannettirmişti. Bu yüzden, şarap tulumlarına, ‘dev’e vuruyorum zannıyla o kadar kılıç darbesi indirmişti ki, oda şarapla dolmuştu.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 294)

Bu satırlar bize Schwartz'ın değerler sınıflamasından “Uyarılım” değer türünün “Değişik bir hayat/Maceracı” alt değeri mesajını vermektedir.

2.4.4. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Fransız Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

İlgili kitapta en fazla metin bulunan Fransız Edebiyatına ait, 17 yazarın eserlerinden metinler seçilmiştir. Kitaptaki sırasıyla metinlerin değer türlerine göre incelemesi yapılmıştır.

1. Corneille / Camille'in Acısı

Roma ile Alba şehirleri arasında bir savaş olmuş ve üç kardeş olan Horace'ler, üç kardeş olan Curiace'larla düello yapmıştır. Curiace'ların kız kardeşi sağ kalan Horace'nin karısı, Horace'lerin kız kardeşleri Camille ise Curiace'lerden birinin nişanlısıydı. Metin Horace'ın zaferinden sonra iki kardeşin konuşmalarını içerir.

“Ne vatanına lanet eden Camille ne de kardeşini tereddüdsüz öldüren Horace'ın hareketleri yüksek bir ahlak anlayışına uygun değildir.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 265)

Araştırmamıza konu olan kitabın yazarları metin tahlili kısmında, eserdeki karakterlerin davranışlarının ahlaka uygun olmadığını ifade etmektedir. Sonuç olarak Schwartz değerler sınıflamasına uygun değer türü tespit edilememiştir.

2. Moliere / Görüş Farkı

Metin, Moliere'in *Bilgiç Kadınlar* adlı piyesinden alınmıştır. Eserdeki karakter, Chrysale kendi halinde bir adamdır. Eşi ve kız kardeşi ise şiir, bilim, astronomi ile meşguldürler. Karısına karşı koyamayan Chrysale, hıncını kız kardeşinden çıkarır, onu ev işi yapmadığı için eleştirir.

“Babalarımızın kadınları hiç okumazlarmış, ama iyi yaşarlarmış. O kadınlar için ilim mübahasesi evlerinin işiymiş, kitapları da kızlarının çeyizlerini yapmak için kullandıkları iğne, iplik, yüksükmüş. Zamane kadınlarına bu âdetler ne kadar uzak.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 132)

Yazar, çevresinde bulunan kadınları eleştirirken eski dönemdeki kadınların evlerine, işlerine bağlılığını överek kıyaslama yapıyor. Schwartz değer sınıflamasının “Gelenek” değer türünün “Geleneğe saygı” alt değeri mesaj olarak bu metinde iletilmek istenmiştir.

3. La Fontaine / Balıkçıl ve Karga ile Tilki

Fabller, hayvanların değil, insanların zaaflarını bize yansıtır. “Balıkçıl” da, La Fontaine'nin fabl türünde bir eserdir. Burada balıkçıl, müşkülpesentliği yüzünden önce çekingen davranmış sonra gurur yapıp önüne gelen avlara tenezzül etmemiş en sonunda da aç kalmıştır.

“*Karga ile Tilki*” de ise tilki, karganın sesinin güzelliğini över ve şarkı söylemeye ikna eder. Karga gagasını açınca da ağzında tuttuğu peynir yere düşer. Burada karga saflığı yüzünden ve övgüyü sevmesinden elindeki yiyeceği kaybederken, tilki de kurnazlığı, dilini iyi kullanması sayesinde başkasının yiyeceğini ele geçirir.

Her iki fablda da psikolojik bir hayat dersi vardır. Bunun için Schwartz’a ait değer türleri tespit edilmemiştir.

“Bu fablde bir ahlak dersi var mıdır? Hayır. “*Balıkçıl*”da olduğu gibi burda da yalnız pratik bir ders verilmiştir. Hayatta aldanmamak için nasıl hareket etmek icap ettiği gösterilmiştir” (Bayrav & Buck, 1975, s. 141).

4. *La Bruyere / Dalgın Adam*

Menalque adında bir adamın günlük hayatta yaptığı birçok dalgınlık arka arkaya sıralanmıştır. Kısaca dalgın bir adamın portresini bu metinde görmekteyiz.

Metinde herhangi bir değer türü tespit edilmemiştir.

5. *Le Sage / İspanya’da Bir Şato*

Metin, Le Sage’in *Gil Blas* adlı romanından alınmıştır. Romanın kahramanı yağmura tutulduğu sırada bir şato görür ve oraya sığınır. Metin tamamen bu şatonun tasvirinden ibarettir. Uzun uzun şatoyu seyreden roman kahramanı, burada sessizlik hâkim olduğunu, kimsenin olmadığını, zenginlik ve asalet örneği olan eşyaları ve İspanyol kahramanların büstlerin olduğunu ifade eder.

“Salonun bir tarafında şöyle üstünkörü kapatılmış bir kapı vardı. Kapıyı araladım ve bir sıra gördüm. Odalardan sonuncusunda aydınlık vardı. Kendi kendime, “acaba ne yapsam?” dedim. Geri mi dönsem yoksa bu odaya girecek kadar cüret mi göstersem? En makul hareketin geri dönmek olduğunu düşünüyordum. Fakat merak, daha doğrusu beni sürükleyen kadere mukavemet edemezdim. Odalardan geçerek ışıklı olan odaya kadar ilerledim.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 98)

Yazar, girdiği şatoda kendine göre ilginç durumlarla karşılaşmaya hazır bir şekilde merakla ilerler. Schwartz’ın “Özyönelim” değer türünün “Meraklı olmak” ve “Kendi hedeflerini seçmek” alt değerleri görülmektedir.

6. Montesquieu / Fransa Kralı

Montesquieu, *İran Mektupları* adlı eserinin bir kısmı olan bu metinde, Fransa kralını tenkit eder, halkın içinde bulunduğu ahlak düşüklüğünü, müesseselerdeki kusurları açıklar.

“O pek debdebelidir, hele binalarında; sarayının bahçesinde büyük bir şehirdeki vatandaşlardan çok heykel vardır. Muhafızları, önünde bütün tahtların devrildiği hükümdarın muhafızları kadar kuvvetlidir. Orduları onunki kadar kalabalık, kaynakları onunki kadar büyüktür, hazinesi de onunki gibi biter tükenir şey değildir.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 143)

Yazar, Fransa kralını anlatırken onun şan, şöhret ve gücünü aktarmaktadır. Schwartz değer sınıflamasının “Güç” değer türünün “Liderlik”, “Zenginlik” ve “Sosyal güç” alt değer türleri bu metinde görülmektedir.

7. Voltaire / Engizisyonun Tertiplendiği Bir Eğlence

Scarmentado 'nun *Seyahatleri* eserinden alınmış olan bu metin, İspanya'da bir sarayda bir eğlence hazırlığı ile başlar. Voltaire, ülkedeki kötü giden siyasi durumu, papazların din adı altında yaptıkları haksızlıkları ve kendilerine verilen gücü kötü yönde kullandıklarını ifade eder. Yazar, papazlar tarafından zindana atıldığını eğlenceli bir üslup kullanarak anlatır.

“Kral ailesinin tam karşısında başka bir taht daha vardı; ama bu, ötekenden biraz daha yüksekteydi; yol arkadaşlarımdan birine dedim ki: “Bu taht olsa olsa Tanrıya tahsis edilmiş olabilir, yoksa neye yarayacağını kestiremiyorum.” Gelişigüzel söylediğim bu sözler ağırbaşlı bir İspanyol'un kulağına gitti, bana da pahalya mal oldu. Ben güzel bir eğlence veya bir boğa güreşi göreceğimi sanıyordum, tam bu sırada büyük engizitör tahta çıkıp, kralı ve halkı takdis etmez mi?” (Bayrav & Buck, 1975, s. 148)

Yapılan haksızlık ve adaletsizliklerin tenkit edildiği metinde, din adamlarının kral ailesinden daha üstün bir makamda bulunup, halka yaptıkları zulümler aktarılır. Bu metinde Schwartz değer sınıflamasının “Güç” değer türünün “Sosyal güç” ve “Liderlik” alt değerleri görülmektedir.

8. J. J. Rousseau / *İşkenceye Maruz Kalmak*

Rousseau'nun *Yalnız Gezerin Hayalleri* adlı eserinden alınmış metinde yazar, çevresindeki insanların kendisini dışladığını, kendisinin çok şefkatli ve cana yakın olmasına rağmen buna maruz kaldığını anlatır. Bu kötü durumla başa çıkmak için, hayalinde büyüttüğü olaylardan acı duyarken, gerçekte yaşadıklarının ona çok da ağır gelmediğini anlar.

“Artık her şey oldu: daha ne korkum var onlardan? ...Düşmanlarım husumetlerinin bütün vasıtalarını hesapsızca tüketmekle bana öyle bir iyilik ettiler. Beni hükümleri altında tutamaz oldular. Ben de artık onlarla eğlenebilirim.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 267)

Yazar, etrafındaki insanların kendisine karşı olumsuz davranış ve tutumları sonucu zihninde ve ruhunda büyüyen endişe ve haşyet duygularından zamanla onları hafife alarak özgürleşip kurtuluyor. Artık zihninin bu durumların üstesinden gelebildiğini anlar. Metnin sonuç bölümüne bakıldığında, Schwartz değer sınıflamasının “Özyönelim” değer türünün “Özgürlük” ve “Bağımsızlık” alt değer türleri görülmektedir.

9. Chateaubriand / *Yeni Dünyada Bir Gece*

Bu metin, *Hristiyanlığın Ruhunu* isimli eserin bir parçasıdır. Yazar, metinde doğa tasvirini yaparken, Niagara şelalesinden biraz uzakta bir ormanda olduğunu belirtmektedir.

“Bir akşam Niagara şelalesinden biraz uzakta bir orman içinde yolumu şaşırılmışım; az sonra etrafımda günün söndüğünü gördüm ve Yeni Dünya çöllerinde güzel bir çöl manzarasını, bütün yalnızlığı içinde tattım. Güneş battıktan sonra, ay karşı ufukta, ağaçların üstünde kendini gösterdi. Bu geceler kraliçesinin kendisiyle beraber doğudan getirdiği güzel kokulu bir rüzgâr, ormanlar içinde serin bir nefes gibi önüne koşuyor sanılırdı. Bu münzevi yıldız yavaş yavaş gökte yükseldi. Bazen sükülentle lacivert yürüyüşüne devam ediyor, bazen karla taçlanmış yüksek dağların tepesine benzeyen bulut yığınları üstünde dinleniyordu. Bu bulutlar mütemadiyen duvaklarını açıp kapayarak gidiyorlar yahut göklerde göz kamaştırıcı pamuk yığını kümeleri teşkil ediyorlardı. Göze o kadar tatlı görünen kümeler ki, insan adeta yumuşaklıklarını, elastikiyetlerini hissediyor.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 11)

Yukarıdaki paragraf tümüyle Yeni Dünya'da (Amerika'da), bir ormanda gördüğü manzaranın güzelliğini tasvir ediyor. Paragrafta Schwartz'ın değerler sınıflamasının

“Evrenselcilik” değer türünün, “Doğa ile bütünleşmek” ve “Güzellik dolu bir dünya” alt değerler olduğunu söylemek mümkündür.

10. Stendhal / M. de Renal’in Portresi

Metinde tümüyle, Verrieres Belediye reisi M. de Renal’in portresinin tasviri yer alır. Metin Stendhal’in *Kızıl ile Kara* adlı kitabından alınmıştır.

“Yolcu, Doubs kenarından başlayıp tepenin ta ucuna kadar giden bu caddede biraz olsun vakit geçirmek isterse, ehemmiyeti de, işinin çokluğu da tavrından anlaşılan bir zat’ı göreceğinden hiç şüpheleniz olmasın. O gözükür gözükmez bütün başlardan şapkalar çıkarır... Göğsünde birçok nişanların kurdelesini vardır.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 55)

Saygın ve statü sahibi belediye reisinin portresinin aktarıldığı cümlelerde, Schwartz değer sınıflamasının “Güç” değer türünün “Sosyal güç” alt değeri görülmektedir.

11. Balzac / Pansiyon Vauquer

Balzac’ın İnsanlık Komedyası serisinde *Goriot Baba*’dan alınmış olan parçada orta tabakaya hitap eden bir pansiyonun tasviri yapılmıştır. Pansiyona dair oldukça kötü yorumlar yapan yazar, ayrıntı verirken hissedilen kokunun da tiksindirici olduğunu anlatmaktadır.

“Kocamış, ortasından papağan gagasına benzer bir burun çıkan yüzü, ufak tombul elleri, bir kilise faresi gibi tombalak varlığı, çok dolu ve sallanan korsajı, içinde felaket sızan hırs ve tamah yaşayan bu oda ile hemahenk ve Madam Vauquer, buradaki murdar ve sıcak havayı, bu havadan midesi bulanmaksızın tenneffüs eder... Zindan, zindancısız olmaz, birini öteki bulunmadan anlatamazsınız.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 108)

Yazar, pansiyonu olumsuz özellikleriyle tasvir ederken, pansiyon sahibesi Madam Vauquer’i de olumsuz özellikleriyle tasvir edip, pansiyon bir zindansa, sahibesini de burayı içselleştirmiş bir zindancıya benzetiyor. Schwartz değer sınıflamasının “Gelenek” değer türünün “Hayatın verdiklerini kabullenmek” alt değeri yukarıdaki satırlarda görülmektedir.

12. Victor Hugo / *Quasimodo' nun Portresi*

Metin, Victor Hugo'nun *Notre Dame de Paris* romanından alınmıştır. Quasimodo'yu çingenelerin Notre Dame Katedraline bıraktıkları bir yaratık olarak nitelendiren yazar, onun çirkinliğini, kamburu olduğunu, sağır olduğunu anlatırken kalbinin de kötülüğünü belirtmektedir.

“Kötülük onda belki de doğuştan değildi. İnsanlar arasına karıştığı zaman nefret edildiğini, kepaze edildiğini, sövüldüğünü önce hissetmiş, sonra da görmüştü. İnsan sözü onun için daima bir alay yahut bir lanetti. Büyüdükçe etrafında yalnız kin bulmuştu. Bu kini benimsemişti. Herkesin kötülüğü ona aşılarmıştı.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 59)

Hugo, tasvir ettiği insana yaratık diyerek onun fiziksel ve ruhsal her bir özelliğinin mübalağalı bir anlatımla kötü olduğunu vurgulamaktadır. Kahraman ise bu durumu içselleştirmiştir. Kaderine boyun bükümüştür. Schwartz'ın “Gelenek” değer türünün “Hayatın verdiklerini kabullenmek” alt değeri metinde görülmektedir.

13. Flaubert / *Akşam Yemeği*

Bu parça, Flaubert'in *Madam Bovary* isimli eserinden alınmıştır. Hayatın tadını alamayan, yaşantısından bezgin bir kadın olan Madam Bovary'nin gözünden bir akşam yemeği sahnesi tasvir edilmektedir. Evdeki eşyalar kadının iç sıkıntısını yansıtmaktadır.

Kısa bir paragraf olan metin, kitabın günlük hayat sahneleri bölümünde yer almaktadır. Değer türlerinden hiçbiri metinde tespit edilmemiştir.

14. Alphonse Daudet / *Kıra Çıkan Kaza Kaymakamı*

Daudet'in *Değirmenimden Mektuplar* eserinden alınmış olan metin, bütün bir hikâyedir. Bir kaymakamın ahaliye nutuk verme provası yaptığı esnada, doğadaki ağaçların, çiçeklerin, kuşların onunla konuşup sözünü kesmesi ve kaymakam hakkında yorumlar yapması gibi ilginç olayların yaşandığı bir parçadır.

“Kaymakam cenapları, güzel kokularla başı dönmüş, musikisinden mest olmuş, içine işleyen bu yepyeni sihre karşı beyhude yere mukavemet etmeye çalışıyordu. Dirseklerini çimenlere dayayarak, o cici frakının yakasını gevşetti ve tekrar iki üç kere: Sayın ahali... Sayın ahali... Sayın ahali... diye sayıkladı.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 25)

Yukarıda parçadan alınan paragrafta Schwartz’ın değerler sınıflamasından “Evrenselcilik” değer türünün, “Doğa ile bütünleşmek” alt değeri görülmektedir.

15. Maupassant / Sicim

Maupassant’ın hikâyesinin kahramanı Hauchecorne, kalabalık olan Goderville meydanına gelmiş, meydanda yerde bir ip parçası görmüştür. Evvelce küs olduğu bir kişi yerden bir şey aldığını görüp başkasının cüzdanını aldığını söyleyerek Hauchecorne’ye iftira atar. Zavallı adam hiçbir şekilde kimseyi ikna edemez, acısından hastalanır ve ölür.

“Bütün gün başından geçeni anlattı. Onu yollarda gelene geçene anlatıyor, meyhanede içenlere anlatıyor, ertesi Pazar, kiliseden çıkarken anlatıyordu. Anlatmak için tanımadığı kimseleri bile durduruyordu. Artık rahattı. Bununla beraber ne olduğunu doğru dürüst bilmediği bir şey onu üzüyordu. Kendisini dinlerken sanki eğleniyorlardı.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 235)

Yazarın hikâyesi, tam haliyle kitapta günlük hayat sahneleri kısmında yer almaktadır. Mağdur bir adamın hikâyesini anlatan metinde hikâyenin kahramanı kendisiyle dalga geçseler bile dürüstçe her ayrıntıyı anlatmaktadır. Hikâye kahramanı açısından, Schwartz’a ait “İyilikseverlik” değer türünün “Dürüst olmak” alt değeri görülmektedir.

16. Proust / Swann’ın Portresi ve Combray’da Bir Oda

Swann’ın Portresi

Proust’ un *Swannların Semtinden* ismini taşıyan eserin, “Geçmiş Zaman Peşinde” kısmından alınmış olan metinde, Swann’ın portresi iki ayrı cepheden yansıtılmıştır. Biri babasının servetini kullanmayı bilmeyen, çekingen, pek ciddiye alınmayan Swann, diğeri Jockey Clup üyesi, asilzadelerin dostu, zevkleri ve fikirleri ciddiye alınan Swann.

“Bunlara göre, cemiyet Hindistan’ da olduğu gibi, birbirine kapalı birtakım sınıflardan mürekkeptir; herkes doğduğu ana babalarının bulunduğu yer ve derece ne ise orada kalmaya, orada ömrünü tamamlamaya mecburdur; ta ki hiç beklenmedik tesadüfler, hiç olmadık müstesna bir kariyer veyahut bir evlenme sizi mensup olduğunuz orta sınıftan o yüksek sınıfa çıkarabilsin.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 78)

Yukarıdaki cümle Schwartz’ın değerler sınıflamasının “Gelenek” değer türünün “Geleneğe saygı” alt değerine örnek teşkil etmektedir.

“Babasının kimlerle düşüp kalktığı malumdu; şu hâlde kendisinin de kimlerle münasebette bulunabileceği, ‘vaziyetinin’ ona ne gibi insanlarla temasta bulunmaya müsaade edeceği de belli olmak lazım gelirdi. Eğer görüştüğü başka kimseler varsa, bunlar nihayet delikanlılık çağının tabii ve zaruri tanıdıkları olsa gerektir.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 78)

Bu iki cümle ise “Uyum” değer türünün “İtaat etmek” alt değerine örnektir diyebiliriz.

Combray’da Bir Oda

Yazar, yaz tatilinde ailesiyle gittiği Combray’ın küçük bir kasabasında yaşayan halasını ziyaret ettiği sırada kasabanın sokaklarını ve bulunduğu evi tasvir eder.

“İşte, bu birer ruh kadar canlı kokudan sindiği veya dolaştığı odalar, aynı zamanda öyle nefis, öyle besleyici bir sessizlikle doludur ki, ben oraya giderken adeta iştahımın açıldığını hissedirdim. Bu his, hele paskalya haftasının henüz serin olan bir sabahı, ilk Combray’e geldiğim gün, halama ilk ziyaretim esnasında, bir oburluk kelimesiyle ancak ifade edilebilirdi.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 122)

Odaların içine sinen kokular yazarda canlı çağrışımı yapar. Öyle ki kendisinde uyandıran his ve hazzı aktarır. Betimlemelerde, Schwartz değer sınıflamasının “Haz” değer türünün “Zevk” alt değeri görülmektedir.

17. Giono / Kertenkelenin Ölümü

Yazar, toprağı bir insanmış gibi anlatmaktadır. Hikâyenin kahramanı Gondran, toprakla uğraştığı sırada gördüğü kertenkeleyi öldürdüğünü, bunu da hayvanların şahı olmak

istediği için yaptığını belirtmektedir. Fakat sonra bunu yaptığının pişman olup, toprağın herkesten kuvvetli bir canlı olduğunun farkına varmaktadır.

“Demek eti kendi etine benzeyen bir vücuda ıstırap çektirdi. Demek bütün hareketleri bu toprakta etrafına azap veriyor. Demek nebatlara ve hayvanlara elem membaı oluyor... Ağacı kestiği zaman öldürüyor. Ekini biçtiği zaman öldürüyor... Hepsi canlı demek! Bir vücut! Hem de canlı bir vücut! ... Biraz sonra intikam almak için beni de kaldıracak ve gökte tarla kuşlarının nefesi kesildiği yere kadar fırlatacak.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 38)

Hikâyenin kahramanı Gondran, doğadaki her şeyin canlı olduğunu hatta bir insan gibi intikam aldığını kertenkeleyi öldürdükten sonra idrak ediyor. Schwartz değer sınıflamasının “Evrenselcilik” değer türünün “Çevreyi korumak” alt değeri mesaj olarak okuyucuya iletilmek istenmiştir.

2.4.5. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından İngiliz Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

İlgili kitapta İngiliz edebiyatından sekiz yazara ait eserlerden seçilmiş metinler yer almaktadır. Bu metinler Schwartz değerler sınıflamasına göre incelenmiş, değer türleri belirtilmiştir.

1. W. Shakespeare / Polonius’ un Öğütleri ve Hamlet’ in Monoloğu

Polonius’ un Öğütleri:

Shakespeare’in *Hamlet* adlı eserinden alınan metinde, Claudius’un taç giyme törenine gelen Leartes’in Fransa’ya dönmeden önce babası Polonius’un kendisine verdiği öğütler yer almaktadır.

“Şu birkaç öğüdü de aklına koy; her düşündüğünü söyleme, olmayacak düşüncelerini de yapmaya kalkma.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 180)

Bu cümle, Schwartz’ın değer sınıflamasının “Uyum” değer türünün “Kendini kontrol etmek” alt değer örneği olarak gösterilebilir.

“Hele şunu unutma; nefesine karşı doğru ol, o zaman gün gibi meydandaki, kimseye karşı yalancı olmazsın.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 181)

Metnin bu son cümlesi ise “İyilikseverlik” değer türünün “Dürüst olmak” alt değerine örnek teşkil etmektedir.

Hamlet’in Monoloğu:

Metin, Shakespeare’in *Hamlet* adlı trajedisinden alınmıştır. Parçada Hamlet’in, çok sevdiği babasının ölümünden bir ay sonra annesinin, haz etmediği amcası Claudius ile evliliğinden duyduğu üzüntüyü anlatılmaktadır.

“Hem annemi öyle severdi ki, rüzgârların yüzüne hızlı değmesine bile razı olmazdı.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 257)

Hamlet, ölen babasının annesine duyduğu sevgiyi anlatmaktadır. Schwartz’a ait “İyilikseverlik” değer türünün “Olgun sevgi” alt değeri bu ifadede görülmektedir.

2. Defoe / Bir Havanın İmali

Daniel Defoe’ nun *Robinson Crusoe* adlı eserinden alınmış olan metinde, Robinson’ un yaşamak zorunda olduğu adada kendisine buğday öğütüp un yapması için bir havan yapma isteğini anlatmaktadır.

“Taş aramakla bir hayli zaman kaybettikten sonra bu fikirden vazgeçtim... Taşıyabileceğim kütüklerin en kocamanını seçtim. Büyük baltam ve küçük el baltamla ona dıştan yuvarlak bir şekil verdim. İcini ise, Brezilyalı Kızılderililerin sandallarını yaptıkları gibi, pek çok emek sarf ederek, ateşle oydu, nihayet demir ağacı denilen tahtadan, büyük bir havan yaparak, buğdayımı biçeceğim güne hazırlandım. Niyetim buğdayı öğüterek un haline getirip ekmek yapabilmektir.” (Bayrav & Buck, 1975. s. 220)

Robinson, düşünüp tasarlayarak, emek vererek, ekmek yapma hedefine ulaşmak için kendisine buğday öğüteceği bir havan yapmayı başarmıştır. Schwartz değer sınıflamasının “Özyönelim” değer türünün “Yaratıcılık” ve “Kendi hedeflerini seçmek” alt değerleri metinde görülmektedir.

3. Dickens / Mister Micawber'in Portresi

Metin, Charles Dickens'ın *David Copperfield'in Hikâyesi* isimli eserinden alınmıştır. Yazar, dış görünüşü düşük fakat kibar görünmeye çalışan, uzun ve karışık cümleler kuran Mr. Micawber karakterini hikâye içinde tasvir eder.

Bu parça kitapta insan tasvirleri kısmında yer almaktadır. Metinde herhangi bir değer türü tespit edilmemiştir.

4. Charlotte Bronte / Mister Rochester' in Portresi

İngiliz romancı Charlotte Bronte' nin *Jane Eyre* isimli eserinden alınan metin, roman kahramanı küçük Jane' in Adele' in mürebbiyesi olarak Mr. Rochesterlere gitmesinden sonra, Mr. Rochester' a karşı hislerini, duyduğu yakınlığı ve onun tasvirini içermektedir.

“Güzellik bakanın gözündedir, derler. Bu söz ne kadar doğru. Efendimin yeşilimsi soluk yüzü, geniş alnı, enli kaşları, çukur gözleri, sert ve çirkin ağzı, gerçi enerji, azamet ve inat ifade ederdi ama umumi kaidelere göre de pek güzel sayılmazdı. Bana sorarsanız, onlar güzelden de güzeldi... Mr. Rochester'in de gülümsediğini gördüm. Asık yüzü yumuşadı, gözleri daha parladı ve munisleşti. Gözlerinin ışığı tatlıydı... Kendimi ona yakın hissediyordum. Onun hal ve hareketlerinin dilinden ben anlıyordum.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 67)

Jane, Mr. Rochester'e herkesten farklı bakmakta ve onun yüzünün, ruhunun güzelliğini anlatarak ona olan sevgisini ifade etmektedir. Schwartz'ın “İyilikseverlik” değer türünün “Olgun sevgi” alt değeri tasvirlerde görülmektedir.

5. Thomas Hardy / Blackmoor Vadisi

Hardy' nin *d'Urbervilles Ailesinden Tess* adlı romanından alınmış bir metin olan Blackmoor Vadisi, yazarın gözüyle okuyucuya tasvir edilmektedir.

“Bu vadide ise, dünya sanki daha ufak ve narin bir ölçüde kurulmuş gibidir... Vadinin havası öylesine tatlı, rengi öylesine masmaavidir ki, ressamların orta mesafe dedikleri şey bu renkten ayırt edilemez.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 33)

Parçada geçen yukarıdaki her iki cümlede de Schwartz’ın değerler sınıflamasının “Evrenselcilik” değer türünün “Güzellik dolu bir dünya” alt değeri görülmektedir.

6. John Galsworthy / *Fleur’ün Evi*

Bu metin, Glasworthy’nin *Beyaz Maymun* adlı eserinden alınmıştır. Metinde genç Mont’ların evinin tasviri ve roman kahramanının zevkleri ve üslubu yer almaktadır.

“Fleur’ün gayesi ferahlık tesiri elde etmektir. Eşya ve biblo koleksiyonu yapmaktansa insan koleksiyonu yapmak istiyordu. İki uçta karşılıklı pencereden giren ışık ne yazık ki Çin ışığı değildi. Fleur bazen bu odanın ortasında durur, düşünceye dalardı misafirlerini nasıl gruplandırır diye; odasının rahatını azaltmadan nasıl daha fazla Çin üslubuna yaklaştırsın diye; edebiyat ile siyasete dair ne varsa hepsini biliyor gibi nasıl davranır diye; bir taraftan edebiyat semasının yeni yıldızı Sibley Swan’ı elden kaçırmadan, diğer taraftan eski yıldız Gordon Minho’yu nasıl ele geçirir diye; giyim kuşam meselesinde kendi gerçek tarzının ne olduğunu nasıl tayin etsin diye...” (Bayrav & Buck, 1975, s. 116)

Fleur’un zevk ve isteklerinin aktarıldığı cümlelerde Schwartz’ın “Haz” değer türünün “Zevk” alt değeri görülmektedir.

7. Joyce / *Küçük Chandler’ in Düşünceleri*

Metin, Joyce’ın Dublin’ in İnsanları eserindeki Küçük Bulut hikâyesinden alınmıştır. Hikâyedeki Küçük Chandler, bize dostu Gallaher’i anlatmakta ve ona olan duygularını ifade etmektedir.

“Kaderin karşısında didinip çırpınmanın ne kadar beyhude olduğunu hissetti; senelerin ona miras bıraktığı hikmet bu olmuştu.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 274)

Yukarıdaki cümle, Schwartz'ın değer sınıflamasının “Gelenek” değer türünün “Hayatın verdiklerini kabullenmek” alt değere bir örnek teşkil etmektedir.

8. *Mansfield / Müzik Dersi*

Mansfield'in *Garden Party* adlı eserinden alınan bir hikâye olan *Müzik Dersi*'nde müzik öğretmeni olan Miss Meadows' un nişanlısına karşı içinde yaşadığı duygu geçişlerini anlatılmaktadır.

Miss Meadows, nişanlısından gelen mektupta yazan ayrılma kararını okuduktan sonra hislerini belli etmemeye çalışmakta hem etrafındakileri hem kendi duygularını mesleği gereği kontrol etmek durumunda kalmıştır.

“Bırakın, ne isterlerse düşünsünler! Göz kapakları titredi, başını geri atarak hepsine meydan okudu. Bu mahlûklar ne düşünürlerse düşünsünler, ne ehemmiyeti olabilirdi ki sanki? İşte karşılarında, - ah! Nasıl bir mektupta! - kalbinden vurulmuş, ta kalbinden, ölesiye kanı sızan bir insan! – Onların sözlerinin ne ehemmiyeti olabilirdi?... Miss Meadows müzik sehпасına dönmüştü bile; sesi müzik salonunun içinde çınladı. -14. Sayfadan başlayacağız.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 278)

Metinde Schwartz değer sınıflamasının “Uyum” değer türünün “Kendini kontrol etmek” alt değeri kahramanın duygu durumunda görülmektedir.

2.4.6. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Rus Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

Araştırmaya konu olan kitapta Rus edebiyatından iki önemli yazar ve eserlerinden iki metin bulunmaktadır. Bu metinler içerdiği mesaj ve Schwartz değer türleri bakımından incelenmiştir.

1. *Dostoyevski / Büyükanne*

Metin Dostoyevski'nin *Kumarbaz* adlı eserinden alınmıştır. Metinde Almanya' da bir otelde bulunan Rus ailenin mirasını bekledikleri ve öldü sanılan büyükannenin otele gelmesi ve büyükannenin hastalık geçirmiş olmasına rağmen dik duruşu, portresi anlatılmaktadır.

“Geniş merdivenin üst sahanlığında koltuğunu getirip tahtına oturur gibi kurulmuş, etrafına uşaklarını, otelin hürmetten adeta yerlere kapanan hademelerini toplamış, bana seslenen kadın kimmiş bilir misiniz? Büyük Anne... Bir yığın sandıkla beraber adamlarının da çoğunu getiren bu debdebeli, ihtişamlı misafiri karşılamak için Oberkellner, yani otelin başgarsonu da ne yapacağını da bilemiyordu. Evet, ta kendisi; zengin arazi sahiplerinden ve Moskova'nın en ileri gelen hanımefendilerinden Antonina Vasilievna Tarasseviçev...” (Bayrav & Buck, 1975, s. 72)

Metinde Schwartz'ın “Güç” değer türünün “Zenginlik” ve “Sosyal güç” alt değerleri görülmektedir.

2. L. N. Tolstoy / *Küçük Kızlar Büyüklerden Akıllı Çıktılar*

Metin, Tolstoy'un *Halk İçin Hikâyeler* eserinden seçilmiş tam bir hikâye olarak kitapta yer almaktadır. İki çocuğun tartışmasının büyüyerek ailelerine yansımalarının sonucunda onların da tartışması ve çocukların temiz kalpleriyle birbirini affedip yardımlaşmasının büyüklere de örnek ve ibret verici bir ders niteliğinde bir hikâyedir.

Hikâyenin sonunda ihtiyar kadının, “Allah'dan korkun koskoca adamlarsınız. Bu kızların yüzünden kavgaya girdiniz, bakın onlar her şeyi unutmuşlar, yine sevine güle oynuyorlar. Sizden daha akıllı imişler” demesinin ardından büyükler utanarak evlerine girerler. Yazarın İncil' den alınan son cümlede, “Şayet küçük çocuklar gibi olamazsanız göklerin melekûtuna asla girmeyeceksiniz” (Bayrav & Buck, 1975, s. 228) ifadesi Schwartz'ın değer sınıflamasının “İyilikseverlik” değer türünün “Bağışlayıcı olmak” alt değeri okuyucuya iletilmek istenen bir mesajdır.

2.4.7. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından İskandinav Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

İlgili kitabın İskandinav Edebiyatı metinleri bölümünde iki metin bulunmaktadır. Bunlardan biri Danimarkalı yazar Andersen’ e diğeri ise Norveçli yazar Ibsen’ e aittir. Metinler, Schwartz değer türleri açısından incelenmiştir.

1. Andersen / Çirkin Ördek Palazı

Metin, Andersen’ in *Masallar* adlı eserinden alınmıştır. Bir ördek nasıl olduysa kuluçkasında bir kuğu yumurtasına oturmuş ve diğeri yavrulara benzemeyen bir kuş çıkmıştır. Kendini evin efendileri zanneden tavuk ve kedinin bu çirkin ördek palazına kötü muamelesi metnin konusunu oluşturmaktadır.

“Baksana bana arkadaş, bırak böyle ukalalıkları! Bırak da sana acıdığı için Yaradan’a şükret. Seni böyle sıcak bir odaya getirmiş, bizim gibi kimselerle tanıştırmış. Bizim konuştuklarımızı dinleyip de faydalanmak yetmiyor mu sana?... Senin iyiliğini düşünüyorum ben; bu söylediğim sözler acılığına acı ya, dost dediğin acı söyler. Sen dinle benim sözümü de yumurta yumurtlamaya çalış, o işleri bir öğren!” (Bayrav & Buck,1975, s. 300)

Arkadaşın acı ama gerçek nasihatlerini içeren satırlarda Schwartz değer sınıflamasının “İyilikseverlik” değer türünün “Gerçek arkadaşlık” alt değeri görülmektedir.

2. Ibsen / Nora’ nın İsyanı

Ibsen’in *Nora* adlı eserinden alınan metinde roman kahramanı Nora, kocası için iyi niyetiyle suç işlemiş, kocası tarafından ağır muameleye maruz kalmıştır. Nora ise bunu hazmedemeyip onu terk etmiştir. Çünkü Nora’nın yaptığı işe şeklen caza vermiş, onun vicdani yönünü anlayamamıştır.

“...yahut herhalde insan olmaya çalışıyorum. ... Ama ben başkalarının sözüyle yahut da kitaplarda yazılı olan şeylerle bundan sonra da artık avunacak vaziyette değilim. Bütün bu meseleler üzerinde bizzat düşünebilmem, bu meselelerin esasını bizzat tayin etmem lazım.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 200)

Nora' ya ait bu sözler Schwartz değer sınıflamasının “Öz yönelim” değer türünün “Bağımsızlık” alt değerine örnek olduğunu ifade etmek mümkündür.

2.4.8. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Amerikan Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

Amerikan edebiyatından, Emerson ve Mark Twain isimli iki yazar, eserlerinden seçilen metinlerle kitapta yer almaktadır. Bu iki metin değer türleri bakımından incelenmiştir.

1. Emerson / Dostluk

Metin, Emerson'un dostluk üzerine kaleme aldığı felsefi bir eserdir.

“Arkadaş, beni olduğundan başka türlü görünmeye zorlamayan insandır. Yanında yüksek sesle düşünebilirim. O kadar candan o kadar samimidir ki, onun önünde, öteki insanların sıkı sıkıya bağlandıkları ikiyüzlülüğü, nezaketi, itimsizliği kirli birer çamaşır gibi üstümden sıyırıp atabilir ve iki atomun karşılaşmasındaki sadelik ve bütünlüğü münasebetimizde gerçekleştirebilirim.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 192)

Yukarıda metnin ilk satırlarını oluşturan paragrafta yazar, arkadaşlık anlayışını ifade etmektedir. Schwartz'ın değerler sınıflamasının “İyilikseverlik” değer türünün “Gerçek arkadaşlık” alt değeri paragrafta tam anlamıyla uyumaktadır.

2. Mark Twain / Perili Ev

Twain'e ait *Tom Sawyer'in Maceraları* adlı eserinden alınan bu metinde; Tom ve Huck isimli iki çocuğun esrarengiz ve ürpertici bir eve girmeleri sonrasında iki katilinde o eve gelmesiyle çocukların onlardan gizlenip konuşmalarını dinleyerek korku içinde kalmaları, o evden çıkana kadar yaşadıkları macera anlatılmaktadır.

“Kızgın güneşin altında pek ıssız duran perili eve yaklaştılar. Etrafta bir ölüm sessizliği vardı. Bu ıssız yerde öyle bir yalnızlık ve yeis havası esiyordu ki, insanın ruhuna bir ürperti geliyordu. Bir müddet içeriye girmeye korktular. Nihayet kapıya yaklaştılar ve titreyerek içeriye baktılar... Kalpleri hızla atıyordu. Yavaş sesle konuşuyor, en ufak bir

gürültüye kulak kabartıyorlardı. Hep sinirleri gergin, kaçmaya hazır bir vaziyette idiler.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 302)

Başlangıcında, iki çocuğun macerasını aktaran metinde Schwartz’ın “Uyarılım” değer türünün “Değişik bir hayat/ maceracı” alt değer türü görülmektedir.

2.4.10. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabından Alman Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

Çalışmamızın örneklemini olan ilgili kitapta metinler sekiz bölümde tasnif edilmiştir. Bu bölümlerin beşinde Alman edebiyatı yazar ve metinlerine yer verilmiştir.

“Hölderlin (1770- 1843) *Tabiata Hitabe*” Metin Tahlili ve Değerler Açısından İnceleme

Hölderlin’e ait olan bu metin 1796’da kaleme aldığı *Hyperion* adlı eserinden alınmıştır.

Eserin çevirisini Melahat Togar yapmıştır. Eserin “*Tabiata Hitabe*” kısmı ilgili kitapta verilmiştir. Bu kısımda yazar (Hyperion) tabiata bir kutsallık atfederek hitap etmektedir. “Her şeyle bir olmak” ifadesinin üç kez geçtiği metinde, canlı olan her şeyle bir olmanın sevinçlerin ve fikirlerin en yükseği, ölüm ve yalnızlık korkusunun ortadan kalktığını, insan aklının o yüksek sevinç ve faziletten kibri, kini, öfkeyi bir tarafa bıraktığını anlıyoruz.

Hölderlin, bu eserinde tabiata duyduğu hayranlığı, daha doğrusu ona duyduğu aşkı tanımlar. Bellarmin’e yazdığı mektubunda roman kahramanı içinde bulunduğu savaşın acılarını aktararak doğada bulduğu huzuru sevgilisinin yanında hissettiği huzurla karşılaştırmaktadır. Doğayı tasvir ederken, sanki sevgilisini anlatır gibi şiirsel ifadeler kullanır. Nehirlerin dalgalanmasından, ağaçların hışırtısından, toprağın yeşillenmesini anlatırken, adeta tabiatta ilahi bir hayata yeniden doğuşunun hikâyesini aktarır. Yazar, dünyayı “kutsal bir daire” şeklinde tanımlar ve onu sonsuz bir dinlenme yeri (adeta cennet) olmasını dilemektedir (Öztürk & Köstekli, 2024, s. 203).

“Baharın sevinç şarkısı bir ninni gibi fani düşüncelerimi uyutuyor. Her yanında hayat fişkırın dünyanın bolluğu içinde yoksul varlığım besinini bulup doyuyor ve kendinden geçiyor.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 16)

Schwartz'ın değerler sınıflaması bazında incelediğimizde metinde: “Evrenselcilik” değer türünün alt değerleri olarak; “Doğa ile bütünleşmek” tespiti yapılabilir.

“Her şeyle bir olabilmek, budur tanrıların hayatı ve insanların saadeti. Canlı olan her şeyle bir olabilmek, haz içinde kendini unutmak tabiat dünyasında yeniden doğmak, işte sevinçlerin ve fikirlerin en yükseği; gün ortasının ağır sıcaklığını kaybettiği, gök gürültüsünün sessizliği ve kabaran denizlerin başak tarlaları gibi dalgalandığı ebedi sükûn yeri, kutsal daire.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 16)

Evrenselcilik değer türünün alt değerleri; barış içinde bir dünya, güzellik dolu bir dünya, erdemli olmak,

“Canlı olan her şeyle bir olabilmek! Bu sözle fazilet, kin güden öfkeyi; insan aklı, hükümdarlık esasını bir tarafa bırakır...” (Bayrav & Buck, 1975, s. 17)

İyilikseverlik değer türünün alt değerleri; olgun sevgi, bağışlayıcı olmak, Haz değer türünün alt değeri; hayatın tadını çıkarmak, Öz yönelim değer türünün alt değeri; özgürlük değerleri görülmektedir.

“Heine (1797- 1856) Harz Dağları ve Dağ Gezisi” Metin Tahlili ve Değerler Açısından İnceleme

Harz Dağları, Heinrich Heine'nin *Seyahat Tabloları* eserinden alınan beş kıtadan oluşan bir şiiirdir. Dağ Gezisi de yine aynı eserden alınan metindir. Eserin çevirisi Hayrünnisa Boratav ve Naili Boratav'a aittir. Yazar metinde, yalnız bir gezintiye çıkmış ve bu esnada doğada gördüğü duyduğu bazı şeyleri yücelterek hatta hayalinde manevi bir boyutta biçimlendirerek betimlemiştir. Bir yandan da korktuğu rüyayı anlatıp, o rüyanın sebebini belirtmiş, şiirinde sevgiden yoksun insanlardan uzağa, kendisini özgür ve mutlu hissettiren dağlara çıkmak istediğini ifade etmiştir.

“Ben dağlara çıkmak istiyorum:

İyi kalpli insanları barındıran kulübelerin bulunduğu,

İnsan göğsünün serbestçe nefes aldığı,

Hür rüzgârların estiği dağlara...” (Bayrav & Buck, 1975, s. 21)

Schwartz değerleri açısından bakıldığında; Öz yönelim değer türünün alt değerleri; özgürlük, bağımsızlık, kendi hedeflerini seçmek, uyarılım değer türünün alt türleri; cesur olmak, değişik bir hayat, haz değer türünün alt türü; hayatın tadını çıkarmak,

Dağ Gezisi metninde geçen şu ifadelerde;

“Koyulu açıklı yeşil ağaçlara güneş altın ışıklarını saçıyordu. Yukarıda göğün mavi ipekten örtüsü o kadar şeffaftı ki; insan, bakışlarının çok derinlere ta Arş-ı âlâya eriştiğini sanıyor, orada Tanrının ayakları dibinde meleklerin oturup yüzünün çizgilerinde bir müziğin notalarını meşk ettiklerini görür gibi oluyordu.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 22)

“Evrenselcilik” değerinin alt değerleri; “Doğa ile bütünleşmek, güzellik dolu bir dünya” değerleri metinde görülmektedir.

“Rilke (1875-1926) Çehreler” Metin Tahli ve Değerler Açısından İnceleme

Çehreler, Reiner Maria Rilke'nin “*Malte Laurids Brigge'nin Notları*” isimli eserinden alınmıştır. Eserin çevirisi Dr. Andreas Tietze ve Behçet Necatigil'e aittir. Metinde yazara göre insanların birçok çehresi vardır. Bazı insanların, tutumlu davranarak aynı maskeyi kullandığını diğer maskelerini ise sakladıklarını, o maskelerin çocuklarına veya köpeklerine kaldığını, diğer insanların ise maskelerini art arda takıp kullanarak kırk yaşına gelmeden eskittiğini ifade eder. Birinci tip insanların iç dünyalarındaki sesi dinlemeyip, hayatın akışında farklı hissiyatları yaşamayı tercih etmediklerini, ikinci tip insanların ise bunun tam tersi hislerini yaşarken çok çabuk tükettiklerini anlatır. Metnin diğer yarısında yazar (Malte) fakir kadının korkarak elleriyle yüzünü kopardığını, çehresinin avuçlarında olduğunu ve dehşete düştüğünü tasvir ederek okuyucuya düşüncelerini, hislerini somutlaştırarak aktarır.

“Tutumlu, mütevazı insanlardır bu gibiler; yüzlerini değıştirmezler; temizlemeye vermezler bile.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 86)

Değerler boyutuyla ele aldığımızda metinde; “Öz yönelim” değer türünün alt değeri kendi hedeflerini seçmek, “Gelenek” değer türünün alt değeri hayatın verdiklerini kabullenmek, uyarılım değer türünün alt değeri değişik bir hayat/maceracı,

“Fakir insanlar, düşüncelerinde rahatsız edilmemelidir. Ola ki düşündüklerini bulurlar.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 87)

Uyum değer türünün alt değeri nezaket değerini görmekteyiz.

“E.T.A. Hoffmann (1776-1822) Şövalyelerin Salonu” Metin Tahlili ve Değerler Açısından İnceleme

Metin, E.T.A. Hoffmann’ın *Meşum Miras* adlı hikâyesinden alınmıştır. Çevirenler, Eva Buck ve Sabahattin Eyüboğlu’dur. Metinde genç adam eski bir şatonun yüksek tavanlı geniş bir şövalye salonunu tasvir etmektedir. Tavandaki işlemleri, duvardaki boyalı vücutlara yapıştırılmış insan ve hayvan kafalarını, av kıyafetindeki büyük şövalye portrelerini betimlerken bir yandan korkunç bir rüzgâr sesinin, dev bulutların kendisine verdiği ürpertiden bahsediyor.

“Sessiz sedasız bir gece düşünün; içinde denizin boğuk uğultusu, rüzgârın korkunç ıslıkları, hayaletlerin çaldığı kudretli bir org gibi sesler çıkarıyor, ışıl ışıl beyaz bulutlar zangırdayan pencerelerden insana dev sürüler gibi bakıp bakıp geçiyorlar. Vücudumu saran ürpertiler içinde öyle geliyordu ki, bana acayip bir âlem birdenbire bütün vuzuhuyla gözlerim önüne çıkıverecek.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 102)

Değerler açısından bakıldığında; “Öz yönelim” değer türünün alt değerleri “Meraklı olmak, yaratıcılık”, “Uyarılım” değer türünün alt değer türleri “Değişik bir hayat/maceracı, cesur olmak” değerlerini satır arasında görebiliriz.

“Goethe (1738-1832) Burjuvalar ve Asilzadeler Hakkında” Metin Tahlili ve Değerler Açısından İnceleme

Metin Goethe’nin “*Wilhelm Meister’in Çıraklık Devri*” isimli kitabından alınmıştır. Eserin çevirisi Dr. Şükrü Atala ve Cemal Köprülü’ye aittir.

Goethe, metinde Almanya’da yaşadığı dönemde toplumda kendisini rahatsız eden sınıfsal ayrımın olmasını tenkit etmektedir. Metinde, bir burjuvanın makamının, şahsi gelişiminin, maneviyatının artmasının çok mümkün olmadığını oysa bir asilzadenin her anlamda toplumda ilerlemeye çok doğal biçimde imkân bulduğu yazar tarafından eleştirilir. Metne göre burjuvanın birçok kabiliyete sahip olması onu başarılı kılmadığı gibi şanssızlığa da uğratar. Buna mukabil asilzade her yaptığı işle varlığını hissettirir, yaptığı tesirlidir, zarafet, gösteriş, terbiye ona yakışır. Bu belirgin ayrım Almanya’nın - Goethe’nin yaşadığı dönemin -

Fransız ihtilaline kadar yaşadığı önemli ve büyük bir sorundur. Goethe bu sorunun toplumun bünyesinde olduğunu ve asillerin kibrinden, burjuvaların uysallığından kaynaklandığını ifade ederek tenkidini noktalar.

“O, resmi bir şahsiyettir. Hareketleri ne derece olgun, sesi ne kadar gür, vaziyet ve tavırlarında ne derece ölçülü ise o nispette de kemal sahibidir. Yukarı tabaka için de, aşağı tabaka için de, dostları için de ve arkadaşları için de hep aynı kaldığından dolayı tenkit edilmediği gibi başka türlü olsun da denemez. Soğuk davranır fakat anlayışlıdır. İçini gizler ama akıllıdır. Hayatının her anında görünüşte kendine hâkim olabiliyorsa ondan daha fazlasını beklememek lazım.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 154)

Değerler yönüyle ele alındığında metinde, “Başarı” değer türünün alt değerleri “Etkili olmak, yetkin olmak”, “Uyum” değer türünün alt değerleri “Kendini kontrol etmek, itaat etmek”, “Güç” değer türünün alt değerleri “Liderlik, zenginlik, sosyal güç”, “Gelenek” değer türünün alt değeri “Hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneğe saygı” değer türleri yer alır.

“Hermann Hesse (1877-1962) Bahçede” Metin Tahlili ve Değerler Açısından İnceleme

Hermann Hesse'nin “*Der Zyklon*” isimli eserinden yazarın çocukluk ve gençlik hatıralarını anlatan hikâyeden alınmıştır. Yazar çocukluk sevinçlerini yaşadığı bahçeye, mekâna artık aynı hissiyatla bakmıyor. Artık fındık dalıyla yaptığı okla nişan almak, uçurtma uçurmak, neşeyle yaptığı gezinti can sıkıcı geliyordu ona. Son cümlede yazar pırl pırl raylar üzerinden akıp giden trenin arkasından bakarak bulunduğu yerde mutlu olamayacağını dünyayı görmek için bu trenle uzaklara gitmeyi içtenlikle istediğini belirtiyor. Yazarın yaşadığı duygu durumunu aktaran cümlelerinden çocukluktan olgunluğa geçişini anlıyoruz.

“Yıpranmış su fıçısı benim için sadık bir sevgili, bir eğlence olmuştu ve şimdi ona baktıkça içimde o çocukluk sevincinin yeniden canlanmaya başladığını duyuyordum fakat bunda hüznün verici bir tat vardı. Ve fıçı artık benim için bir kaynak, bir nehir, bir Niagara olmaktan çıkmıştı.” (Bayrav & Buck, 1975, s. 269)

Değerler açısından baktığımızda “Öz yönelim” değer türünün alt değerleri “kendi hedeflerini seçmek, meraklı olmak, bağımsızlık”, “Uyarılım” değer türünün alt değeri “değişik bir hayat, heyecanlı bir hayat”, “Evrenselcilik” değer türünün alt değeri “Doğa ile bütünleşmek” değerleri metnin belirli cümlelerinde anlaşılmaktadır.

2.5. Kitaptaki Alman Edebiyatı Metinlerinde Değerler Türleri Analizi

Tablo 2.6. Alman Edebiyatı metinlerdeki alt değer türlerinin frekans analizi.

Alt değer türleri	M1	M2	M3	M4	M5	M6	Toplam
	f	f	f	f	f	f	N
Özgürlük	1	2	-	-	-	-	3
Yaratıcılık	-	-	-	3	-	-	3
Bağımsızlık	-	2	-	-	-	1	3
Kendi hedeflerini seçmek	-	2	1	-	-	2	5
Meraklı olmak	-	-	1	1	-	2	4
Değişik bir hayat/maceracı	-	1	1	3	-	2	7
Heyecanlı bir hayat	-	1	-	2	-	2	5
Cesur olmak	-	2	-	2	-	1	5
Hayatın tadını çıkarmak	1	-	-	-	-	1	2
Yetkin olmak	-	-	-	-	2	-	2
Etkili olmak	-	-	-	-	2	-	2
Liderlik	-	-	-	-	2	-	2
Zenginlik	-	-	-	-	1	-	1
Sosyal güç	-	-	-	-	2	-	2
Sosyal düzen	-	1	2	-	3	-	6
İtaat etmek	-	-	-	1	3	-	4
Kendini kontrol etmek	-	-	-	-	1	-	1
Nezakat	-	-	1	-	1	-	2
Geleneğe saygı	-	-	-	1	1	-	2
Hayatın verdiklerini kabullenmek	-	-	2	-	3	2	7
Bağışlayıcı olmak	1	-	-	-	-	1	2
Olgun sevgi	2	2	-	-	-	-	4
Barış içinde bir dünya	2	-	-	-	-	-	2
Güzellik dolu bir dünya	2	2	-	-	-	-	4
Doğayla bütünleşmek	6	2	-	-	-	1	9
Erdemli olmak	1	2	-	-	-	-	3

2.6. 1970'lerde Türkiye' de Ortaöğretimde Okutulan Diğer Edebiyat Kitaplarında Alman Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi

Çalışmamızın içeriği zaman bakımından 1970'li yılları, kademe olarak ortaöğretimi, o yıllarda liseyi, kapsamaktadır. Araştırmamıza temel aldığımız 1975 basımı '*Batı Edebiyatından Seçme Metinler*' kitabının dışında o dönemde liselerde Edebiyat dersinde başka Edebiyat kitapları da okutulması sebebiyle bu kitaplarda yer alan Alman Edebiyatı metinlerinin de içerdiği değerler açısından bu başlıkta incelenecektir.

2.6.1. "Türk Dili ve Edebiyatı" Lise 1, 2, 3 Kitapları (Mustafa Nihat ÖZÖN/ Kemal DEMİRAY)

1967 yılı, İnkılap ve Aka Kitapevleri basımı *Türk Dili ve Edebiyatı* Lise 1, 2 ve 3. sınıflarda okutulmak üzere Mustafa Nihat ÖZÖN ve Kemal DEMİRAY tarafından yazılmıştır. 60'lı yılların sonlarında yazılan kitap 70'li yılların başlarında liselerde okutulmuş ve 1973 yılında içerik değiştirilmeden tekrar basımı yapılmıştır.

Lise 1 kitabında; Tanzimat sonrası edebiyatımız, halk edebiyatı, divan edebiyatı ve Batı edebiyatından farklı türlerden eserlere yer verilmiştir.

Kitabın destanlar (epope) bölümünde, İrlanda, İspanya ve İngiltere edebiyatlarına ait birer eser, Fransız edebiyatından 2 eser bulunmaktadır.

Roman ve şiir türlerinde toplam 7 eser yer alırken, bunlardan 5 örnek Yunan edebiyatından, 2 örnek ise Fransız edebiyatından verilmiştir.

Lise 2 kitabı; İslam'dan önce Türk edebiyatı, Grek ve Latin edebiyatı, halk Edebiyatı, divan edebiyatı, Tanzimat sonrası edebiyatımız ve Batı edebiyatı olmak üzere altı bölüme ayrılmıştır.

Kitap, Yunan ve Latin edebiyatına ayrı bir başlık açmış ve Yunan edebiyatından 6 esere, Latin edebiyatında 1 esere yer vermiştir.

19. yüzyılda Batı edebiyatı bölümünde bulunan 10 eserden 1 eser Alman edebiyatı, 1 eser Amerikan edebiyatından seçilirken, 8 eser Fransız edebiyatından seçilmiş ve kitaba eklenmiştir.

1. Goethe / Gökte Prolog

Kitapta yer alan Alman edebiyatına ait metin, Goethe'nin *Faust* adlı eserinin Gökte Prolog bölümünden alınmıştır. Eserde; Mephistopheles (şeytan), Tanrı ile, Faust'u kendi yanına çekebileceği hakkında bahse girer. Tanrı, şeytanın gücünü zayıf görür ve kulunun iradesini serbest bırakır. Karşılıklı konuşma ile metin devam eder.

“O şimdi şaşırılmışça bana hizmet etse de
Çıkarırım ışığa çok geçmeden ben onu
İnanır her bahçıvan yemiş vereceğine
Genç fidan yeşermeye bir kere yüz tuttu mu.” (Özön & Demiray, 1958, s. 223)

Yukarıda Tanrı'nın konuşmasından alınan dörtlükte Schwartz'ın değerler sınıflamasının “Güç” değer türünün “Liderlik” alt değeri okuyucuya mesaj olarak verilmiştir.

“Ama siz, öz Tanrı çocukları yeryüzünde
Sevenin canlı, zengin güzellikleriyle varlığın,
Kucaklasın sizi şefkatiyle, sevgisiyle
Durma bilmez oluşu canlının, yaşayanın.” (Özön & Demiray, 1958, s. 224)

Tanrı'ya ait bu sözlerde de “İyilikseverlik” değer türünün “Olgun sevgi” alt değeri örneği görülmektedir.

Lise 3 Kitabında; Divan edebiyatı, Tanzimat edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide, 1908' den sonra Türk edebiyatı, Grek ve Latin edebiyatı ve Batı' da Rönesans sonrası edebiyatlar başlıklarında altı bölüm bulunmaktadır.

Grek ve Latin edebiyatı başlığı altında 5 metine yer verilmiştir.

Batı Edebiyatı kısmında ise, 8 Fransız yazara ait 11 metin, 2 Amerikan yazara ait 3 metin, 1 İngiliz yazara ait 2 metin, 1 İtalyan yazara ait 1 metin, 1 Rus yazara ait 1 metin, 1 Norveçli yazara ait 1 metin ve 2 Alman yazara ait 2 metin bulunmaktadır.

1. Goethe / Werther ve Tabiat

Goethe'nin *Genç Werther'in İstirapları* eserinden alınan parçada yazar, tabiat tasviri yaparken, tabiatı izlerken yoğun duyguları okuyucuya aktarmıştır.

“...kâinatın bu bitkilenmesi dikkatimi yere çekip orada kayadan özünü alan yosunu, tepeler boyunca kısır kumun yetiştirdiği deve dikenleri ile öteki otları tabiatın göğsüne gizlenmiş olan bu ateşli hayat ocağını, bu kutsal kaynağını gözlerimin önüne sererken yüreğim nasıl bir coşkunlukla bu şeyleri kavradı. Onların sayıya gelmez çeşitlilikleri arasında kendimi kaybederdim, bu koskoca âlemin haşmetli şekilleri ruhumda kımıldanır, yaşar gibi olurdu.” (Özön & Demiray, 1961, s. 270)

Bu iki cümle ile yazar doğaya olan hislerini anlatmaktadır. Schwartz’ın değer sınıflamasının “Evrenselcilik” değer türünün “Doğa ile bütünleşmek” alt değerinin bu anlatımda olduğunu söyleyebiliriz.

“Okyanusun sınırlarına kadar her yeri ebedi Yaradan’ın nefesleri canlandırır, her toz zerresine O can verir.” (Özön & Demiray, 1961, s. 271)

Cümlesinde Goethe, evreni yaratmış olan bir Yaradan’ın olduğu ve her bir zerreye de can verdiği inancını okuyucuya mesaj vermektedir. Bu mesajın değer türü, “Gelenek” alt değeri ise “Dindarlık”tır.

2. Schiller / Eldiven

Ünlü Alman yazar Schiller’ in *Eldiven*’i, sarayın balkonunda oturan Kral ve prenseslerin meydana yapılan aslan ve kaplan kapışmasını izlerken prensesin eldivenini vahşi hayvanların arasına düşürmesi, prensten eldiveni almasını istemesi ve prensin cesurca eldiveni alıp prensese verdikten sonra prensesin sevgi hissine karşılık vermeyip gitmesini anlatan lirik bir eserdir.

“Ve prens hemen atıldı hızla	Aldı eldiveni gülererek, korkmadan
Korkunç meydanlığa indi koşarak	Prenslerle saray kadınları
Sert adımlarla	Korku ve hayretle gördüler olanı,
Ve o dehşet veren aralıktan	O, sakın dönmüştü eldivenle geri.”

(Özön & Demiray, 1961, s. 274)

2.6.2. “Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Suut Kemal YETKİN/ Sıdıka ARIKAN)

1961 tarihinde İnkılap Kitabevi basımı olan Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı Lise kitabı 1970’li yıllarda da liselerde Edebiyat dersinde okutulan kitap, Suut Kemal YETKİN ve Sıdıka ARIKAN tarafından hazırlanmıştır. Lise 1,2 ve 3. Sınıflarda okutulan kitaplar, hem Türk edebiyatımız hem de Batı edebiyatından örneklerle öğrencileri klasik eserlerle tanıştırmıştır. Sırasıyla üç kademedeki okutulan kitaplarda Batı edebiyatına ait kaç metin olduğu, bu metinlerin Alman edebiyatına ait örneklerinde hangi değer türleri içerdiği incelenmiştir.

Lise 1 Kitabı; Tanzimat sonrası edebiyatımız, Halk edebiyatı, Divan edebiyatı ve Batı edebiyatı olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır. Batı edebiyatının içeriği şu şekildedir:

Yunan edebiyatından 4 yazar ve metin, Fransız edebiyatından 6 yazar ve 11 metin, İngiliz edebiyatından 3 yazar ve 4 metin, İspanyol edebiyatından 1 yazar ve 2 metin, İrlanda edebiyatından ise 1 yazar ve 1 metin yer almaktadır.

Kitapta en fazla Fransız edebiyatına dair eserlerden parçalar yer alırken, Alman edebiyatı bulunmamaktadır.

Lise 2 Kitabı; İslamıktan önceki Türk edebiyatı, Halk edebiyatı, Divan Edebiyatı, Tanzimat sonrası edebiyatımız, Servet-i Fünun Edebiyatı, 20 yy. edebiyatı ve Batı edebiyatı bölümlerinden oluşmaktadır.

Batı edebiyatından; Yunan edebiyatından 3 yazara ait 3 metin, İngiliz edebiyatından 4 yazara ait 4 metin, Fransız edebiyatından 2 yazara ait 3 metin, Rus edebiyatından 1 yazara ait 1 eser yer alırken, Alman edebiyatından 1 yazara ait 1 metin bulunmaktadır.

H. Heine / Trampetçi

Heine’nin *Seyahat Tabloları* adlı eserinin Le Grand’ın Kitabı bölümünden alınan metinde, yazar önce çocukluk hatıralarını canlandırıp hislerini aktarıyor, sonra da trampetçinin halini tasvir edip o anki duygularını okuyucuya aktarıyor.

Yazar, çocukluğundaki hislerini şu ifadelerle anlatıyor:

“Geçmiş günlerde, delikanlı bu ağaçlara gözlerini kaldırdığı zaman kafasında başka düşünceler uyanırdı. O zamanlar bir çocuktuk ve ağaçların üstünde kuş yuvaları, fanfan böcekleri arardık; bu mahlûkların, yapraklar arasında ötüşleri, güzel dünyadan neşelenmeleri bol usareli yeşil bir yaprakçıktaki bir çiğ damlasıyla, güneşin bir ışığıyla ve otların tatlı kokularıyla memnun oluşları onu keyiflendirirdi.” (Yetkin & Arıkan, 1961, 219)

Bu paragrafta yazar, doğadaki güzelliklerin kendi ruhundaki yansımalarını anlatmıştır. Bu anlatımda Schwartz’ın değer sınıflamasının “Evrenselcilik” değer türünün “Doğa ile bütünleşmek” alt değer örneği görülmektedir.

Lise 3 Kitabı; Divan Edebiyatı, Tanzimat sonrası edebiyatımız, Servet-i Fünun Edebiyatı, 20. Yy. edebiyatı, Cumhuriyet Devri Edebiyatı ve Batı edebiyatı olarak bölümlere ayrılmıştır.

Batı edebiyatı kısmında; Yunan edebiyatına ait 4 yazar ve 4 metin, Fransız edebiyatına ait 9 yazar ve 15 metin, Amerikan edebiyatına ait 3 yazar ve 3 metin, İtalyan edebiyatına ait 2 yazar ve 3 metin, İngiliz edebiyatına ait 1 yazar ve 2 metin, Rus edebiyatına ait 1 yazar ve 2 metin, Norveç edebiyatına ait 1 yazar ve 2 eser, Alman edebiyatına ait 2 yazar ve 4 metin bulunmaktadır.

Alman edebiyatında Goethe ve Schiller eserlerinden seçilen parçalar içerdikleri mesajlar açısından aşağıda incelenmiştir.

1. Goethe / Mignon

Goethe’nin *Wilhelm Meister* adındaki romanından alınan Mignon şiiri, bilinmeyen, yabancı memleketlere duyulan özlemi anlatmaktadır.

“Tanır mısın, o limonların çiçeklendiği
Koyu yapraklar içinde portakalların
Altın külçeler gibi yandığı memleketi?
Masmavi göklerinden serin bir rüzgâr eser,
Defneler yükselir, susar mersinler,
Tanır mısın o ülkeyi?” (Yetkin & Arıkan, 1961, s. 328)

Faust' tan bir parça olan Okuma Odası'nda Faust ve Mephistopheles (şeytan) arasındaki konuşmada şeytan Faust ile bir anlaşma yapmak istiyor. Onu kendi safına çekmek için elinden geleni söylüyor, vaatlerde bulunuyor.

Bu parçada değer türlerine bir örnek tespit edilmemiştir.

4. F. Schiller / Maria Stuart

Schiller'in klasikleri arasında bulunan *Maria Stuart* eserinin 4. sahnesinden bir parçaya kitapta yer verilmiştir. Metin, Kraliçe Elizabeth'in İskoçya kraliçesi Maria Stuart'ı zindana attırdıktan sonra zindancının yeğeni Mortimer'in M. Stuart'a gönül vermesi, diğer yandan, Elizabeth'in gözdesi M. Stuart'ı seven Kont Leicester'in Elizabeth'i Maria ile görüşmeye ikna etmesiyle iki kraliçe arasındaki konuşmaları içermektedir.

Maria'nın: "Ben Allah'a sığınıyorum. Siz elinizdeki kudretin bu kadar kanlı bir şekilde üstüne çıkamayacaksınız." (Yetkin & Arıkan, 1961, s. 343) ifadesi Allah'a inancın bir sonucudur. Schwartz'ın "Gelenek" değer türünün "Dindarlık" alt değeri okuyucuya bu ifadeyle verilmiştir.

2.6.3. "Edebiyat" Lise 1, 2, 3 Kitapları (Mehmet KAPLAN)

Türk Tarih Kurumu Basımevi'nde 1976 yılında basılan "*Edebiyat*" Lise 1,2,3. Kitaplar Prof. Dr. Mehmet KAPLAN tarafından yazılmıştır. Bu kitaplar, Millî Eğitim Bakanlığı'nın Tebliğler Dergisi'nde (4 Ekim 1976, Sayı 1901) yayınlanan müfredat programına göre hazırlanmıştır.

Lise 1 Kitabı; Hikâye, Türk Şiiri, Türk Tiyatrosu, Deneme ve Fikir Yazıları başlıkları altında 4 bölüme ayrılmış, bu bölümler ise İslamiyet'ten önceki devir, İslami devir ve Avrupai Devir olarak alt başlıklardan oluşmaktadır. Kitapta Batı edebiyatından örnekler yer verilmemiş, 1. sınıfta sadece Milli edebiyat örnekleri seçilmiştir.

Lise 2 Kitabı; Hikâye, Türk Şiiri, Tiyatro, Deneme türleri başlıklarında 4 bölüme ayrılmış, her bölüm kendi içinde İslamiyet'ten önceki devir, İslami devir ve Avrupai devir olarak üç kısımdan oluşmaktadır. Lise 1 kitabında olduğu gibi bu kitapta da Batı edebiyatından örnekler verilmemiştir.

Lise 3 Kitabı; içerik olarak diğer iki kitaptan farklı tasarlanmıştır. Kitapta ilk olarak, “Türk Edebiyatına Umumi Bakış” başlığı altında İslamiyet’ten Önceki Devir, İslami Devir ve Avrupai Devirde Türk Edebiyatı’na dair incelemeler, sonra “Türk Edebiyatının Zirve Teşkil Eden Eserleri” başlığı altında, şiir, roman, hikâye, mesnevi, fıkra, makale, deneme, tenkit ve nutuk türleri yer alır. Son olarak “Dünya Edebiyatı” başlığı altında Şark edebiyatına ait 7 metin, Batı edebiyatına ait 6 metin bulunmaktadır. 6 metin içerisinde İngiliz edebiyatına ait 1 metin, Fransız edebiyatına ait 2 metin ve Alman edebiyatına ait 3 metin kitapta yer bulmuştur.

1. Goethe / Faust’ tan Lamba ve Ay Işığı

Parça, Goethe’ nin *Faust* eserinin *Beşinci Tablo* kısmından alınmıştır. Metinde, Faust çalışma odasında masasının başında yazı yazmak üzereyken köpek kılığında gelen sonra şekil değiştiren Mephistopheles (şeytan) ile konuşması, onunla mücadelesi anlatılmaktadır.

“Uslu dur bakayım! Şuraya buraya saldırayım deme, sobanın arkasında yat! Dışarıda dağ yolunda koşuşlarınla, sıçrayışlarınla bizi eğlendirdiğin gibi şimdi de hoş gelmiş sessiz bir misafir gibi benden güler yüz gör!.. Eğer odamı seninle paylaşacaksam hırlamayı bırak! Yanımda böyle sıkıcı bir arkadaşta tahammül edemem.” (Kaplan, 1977, s. 367)

Faust’un şeytanın hırlamalarına karşı sert tutumu, onu yerinden kovması, ondan üstün olduğunu göstermektedir. Schwartz’ ın “Başarı” değer türünün “Yetkin olmak” alt değeri metindeki konuşmalarda görülmektedir.

2. Goethe / Sevgili Yakınlığı

Sevgili Yakınlığı adlı şiirde, deniz, mehtap, dağ yolları, yıldızlar şaire sevgilisini hatırlatır, ona olan hasretini tabiat manzaraları ile dile getirir.

“Uzakta da olsan, ben yanındayım,

Sen yanımdasın!” (Kaplan, 1977, s. 370)

Şiirdeki bu cümle ile şair sevgiliye olan bağlılık ve özlemini ifade etmektedir. Schwartz, “İyilikseverlik” değer türünün “Olgun sevgi” alt değeri gösterilebilir.

3. Goethe / Yolcunun Gece Şarkısı

Şairin kısa şiirinde tabiat ile insan arasında “sessizlik” kavramı ile bağ kurmaktadır.

“Sükûn,
Bütün yüceler üstünde;
Bir nefes bile
Hissetmiyorsun.
(Kaplan, 1977, s. 371)

Bütün ağaç tepelerinde,
Susuyor dallarda kuşlar.
Çok sürmez, bekle,
Kavuşacaksın sükûna sen de.”

Şiirde Schwartz değer sınıflamasının “Evrenselcilik” değer türünün “Doğa ile bütünleşmek” alt değeri olduğu görülmektedir.

2.6.4. “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Özdemir SARICA/ Mahir ÜNLÜ/ Ömer ÖZCAN)

1975 yılında, İnkılap ve Aka Kitabevleri tarafından basılan “*Türk Dili ve Edebiyatı*” Lise 1,2 ve 3. Sınıflarda okutulmak üzere Özdemir SARICA, Mahir ÜNLÜ ve Ömer ÖZCAN tarafından hazırlanmıştır. Kitaplarda bulunan Alman edebiyatının Batı edebiyatındaki yeri ve eserlerden seçilen metinlerin Schwartz değer sınıflamasına göre incelenmesi yapılmıştır.

Lise 1 Kitabı; Türk Edebiyatında Nesir, Halk Edebiyatı Nazmı, Divan Edebiyatı Nazmı, Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatı Nazmı, Didaktik Nesir, Şiir, Tiyatro, Hikâye / Roman, Tenkit / Hatıra / Mektup, Söylev şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerden şiir tiyatro ve roman türlerinin alt başlıklarında Türk ve Batı edebiyatından örnekler verilmiştir.

Batı edebiyatından toplam 7 örnek metin yer almaktadır. Bunlardan Yunan edebiyatından 3 yazara ait 3 metin, Fransız edebiyatından 2 yazara ait 2 metin, İngiliz edebiyatında 2 yazara ait 2 metin seçilmiş ve kitaba eklenmiştir.

Lise 2 Kitabı; İslamiyet’ten Önce, İslamiyet’ten Sonra ve Tanzimat Sonrası Edebiyat olmak üzere üç bölümden oluşmakta, her bölümde şiir, nesir ve yüzyıllara göre alt başlıklar yer almaktadır.

Batı edebiyatı bölümünde, Yunan edebiyatına ait 4 yazar ve 4 metin, Fransız edebiyatına ait 4 yazar ve 4 metine yer verilmiştir.

Lise 3 Kitabı; İslamiyet’ten Sonra Türk Edebiyatı, Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatı ve Batı Edebiyatı olarak üç bölüme ayrılıp, bölümler içinde nesirler şiirler bulunmaktadır.

Batı edebiyatına dair 24 yazardan 29 eserden örnek metinler seçilmiştir. Yunan edebiyatından 4 yazara ait 5 metin, Fransız edebiyatından 11 yazara ait 13 metin, Amerikan edebiyatından 2 yazara ait 2 metin, İngiliz edebiyatından 1 yazar ait 1 metin, İtalyan edebiyatından 1 yazara ait 1 metin, İskandinav edebiyatından 2 yazara ait 2 metin, Rus edebiyatından 1 yazara ait metin, Alman edebiyatından 2 yazara ait 3 metin kitapta yer almaktadır.

1. Goethe / İtalya Gezisi

Goethe'nin hayranlık duyduğu İtalya'ya 1787 yılında yaptığı geziden kalan anıları ve gezi notlarını okuyucuya aktardığı bir metindir. Metin, yazarın yorumunun yanı sıra sanat tarihi notları ve yapıların tasvirlerini içermektedir.

“Evet, şansımı övdüm, hem de çok övdüm, bana bu kalıntıları seyrettirdiği için övdüm. Kalıntıların resimleri bana asla anlatamazdı, çünkü yapı sanatının kesitinde bunlar çok daha ince, perspektifli işlenişinde de çok daha hantal görünürler. Ancak, onların çevresinde dolaşmakla, onların içinde gezmekle, onlarda duygulanabilir insan, onların yaşamalarından pay çıkarabilir. Yapı sanatçısının ne yapmak istediği, içine neler kattığı da ancak onlarla sezilir.” (Sarica vd., 1975, s. 340)

Goethe, tarihin dokusunu resimlerden değil, ancak onların içinde gezerek, hissederek sanatçıların yaratıcılıklarını keşfetmek istemektedir. Schwartz değer sınıflamasının “Özyönelim” değer türünün “Yaratıcılık” alt değeri metinde aktarılmıştır.

2. Goethe / Sevgi Yakınlığı

Goethe'ye ait bu şiir Mehmet Kaplan'ın hazırladığı Edebiyat Lise 3 kitabında da yer almaktadır. Şiirde, deniz, ay ışığı, dağ yolları, yıldızlar şaire sevgilisini hatırlatır, ona olan hasretini tabiat manzaraları ile dile getirir.

“Uzakta da olsan, ben yanıdayım,

Sen yanımdasın!” (Sarica vd., 1975, s. 341)

Şiirdeki bu cümle ile şair sevgiliye olan bağlılık ve hasretini ifade etmektedir. Schwartz, “İyilikseverlik” değer türünün “Olgun sevgi” alt değeri gösterilebilir.

3. Schiller / İbikus' un Turnaları

Metin, Schiller'in *Baladlar ve Şiirler* adlı çeviri eserinden alınan bir baladdır. Bu baladda, Eski Yunan sanatçısı İbikus'un Apollon' dan armağan şairlik yeteneğini göstermek için yarışmaya giderken haydutlar tarafından öldürülmesi ve suçlunun tiyatro esnasında suçunu açığa vurması efsanesine dayandırılmaktadır.

“Konuksever Tanrı'mız elbette korur bizi,

Ben garibin ahını zalimden O çıkarır!” (Sarıca vd., 1975, s. 343)

Şair, bu mısralarında Tanrı'ya olan inancını ifade ederek gördüğü kötülüğün cezasını Tanrı'nın vereceğine emindir. O'na teslim olmuştur. Schwartz değer sınıflamasının “Gelenek” değer türünün “Dindarlık” alt değeri bu mısralarda görülmektedir.

2.6.5. “Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2, 3 Kitapları (Nihad Sami BANARLI)

Türk edebiyat tarihçisi, şair ve yazar Nihad Sami Banarlı'nın hazırladığı *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı* kitapları ilk kez 1950' li yıllarda basılmıştır. 1960'lar 70'ler ve 80'lerde de basılan kitap Türk eğitim sistemi içinde yaklaşık 30 yıla yakın lise Edebiyat derslerinde okutulmuştur.

Lise 1 Kitabı; Serbest okuma parçaları, Türk Halk Edebiyatı, Divan Edebiyatı, Avrupai Türk Edebiyatı ve Batı Edebiyatı örnekleri başlıkları altında verilen metinleri içerir.

Batı edebiyatından 11 yazara ve metinleri kitapta yer almaktadır. Yunan edebiyatından 4 yazara ait 4 metin, Fransız edebiyatından 4 yazara ait 6 metin, İngiliz edebiyatından 1 yazara ait 1 eser, İrlanda edebiyatından 1 yazara ait 1 metin, İspanyol edebiyatından 1 yazara ait 1 metin seçilerek kitapta yer bulmuştur.

Lise 2 Kitabında; Eski Türk Edebiyatı, Halk Edebiyatı, Divan Edebiyatı, Avrupai Türk Edebiyatı, Batı Edebiyatından örnekler ve Edebiyat Tarihi başlıklarına yer verilmiştir.

Batı edebiyatından; Yunan ve Latin edebiyatına ait 4 metin, İngiliz edebiyatına ait 1 metin, Fransız edebiyatına ait ise 2 metin olmak üzere 7 metin yer bulmuştur.

Lise 3 Kitabı; Divan edebiyatından, Avrupai Türk edebiyatından, Tanzimat devrinden, Servet-i Fünun devrinden, 20. Yüzyıl edebiyatından ve Batı edebiyatından seçkin eserlerden metinlerin yer verildiği oldukça kapsamlı bir içeriğe sahip bir kitaptır.

Batı edebiyatından toplam 27 metin seçilmiş ve bunların 3 tanesi Alman edebiyatına aittir.

1. Goethe / Faust

Faust eserinden alınan metinde, Mefisto (şeytan) ile Faust arasında geçen konuşmalar yer almaktadır. Mefisto, Faust'a kötülükler yaptırır. Faust ise vicdan azabı duymaktadır. Ve Yeis ile Faust arasında bir diyalog geçer. Bu diyalogda Faust:

“İstedim, elde ettim, tekrar istedim. Şimdi uslu ve ölçülüym. Dünyanın hududunu tanıyorum. Ondan ötesi bizim gözümüze kapalıdır.” (Banarlı, 1979, s. 307) der.

Faust, hayatın ona verdiklerine kanaat ettiğini belirtirken, bu ifadelerinde Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre “Gelenek” değer türünün “Hayatın verdiklerini kabullenmek” alt değeri görüldüğünü söyleyebiliriz.

2. Schiller / Wilhelm Tell

Schiller'in bu eserinde, 13. Yüzyıl sonlarında İskandinav-Germen halkından olan dört kantondan biri Avusturya hâkimiyetini kabul ederek, buradaki vali de sırtını imparatora dayamış halka çeşitli zulümler yapmaktadır. Eserden alınan metinde valinin adamları ile eserin kahramanı Wilhelm Tell arasında geçenler konu edilmiştir.

“Tell, cesur, ok atmakta görülmemiş derecede nişancı, temiz bir aile babası, hür tabiatlı bir dağ adamı, bir avcıdır; kendinde maddi manevi kudretler toplanmış gizli bir kahramandır.” (Banarlı, 1979, s. 310)

“Ben de sizin gibi hür doğdum ve asilzadelğin bütün faziletlerinde sizinle boy ölçüseybilirim. Eğer siz burada kendisine utanç verecek hareketlerde bulunduğu halde, saygım eksilmeyen imparatoru temsil etmeseydiniz, eldivenimi önünüze atardım, siz de asilzadelik kaidelerine göre buna cevap vermek zorunda kalırdınız. Evet! Atlılarınıza işaret edin, ben şunlar gibi silahsız değilim. Bir kılıcım var ve kim bana yaklaşırsa...” (Banarlı, 1979, s. 313)

Her iki paragrafta da Schwartz değer sınıflamasının “Uyarılım” değer türünün “Cesur olmak” alt değeri ve “Başarı” değer türünün “Yetkin olmak” alt değeri görölmektedir. Yazar da bu ifadelerde kahramanın cesaretini ve gücünü öne çıkarmaktadır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölüm araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin analizinden oluşmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada ‘Batı Edebiyatından Seçme Metinler’ kitabı doküman araştırma modeli kapsamında incelenmiş olup, problem sorusu çerçevesinde araştırılmıştır. Çalışmamızda veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılacaktır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 187). “Durum çalışmasında bir duruma ilişkin derinlemesine bir anlayış sunma esastır. Araştırmacı durumu derinlemesine betimlemek için veri toplama aşamasındayken tek bir veri kaynağına dayanmak yerine, birden fazla veri toplama kaynağı (gözlem, görüşme, doküman vb.) kullanarak veri çeşitlemesine gitmektedir” (Cresswell, 2013, s. 197). Doküman incelemesi ve durum çalışması bu nitel araştırmada iç içe kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni olarak 1970’li yıllarda Edebiyat dersinde lise öğrencilerine okutulmakta olan ders kitapları oluşturmaktadır. Bunlar:

- “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” (Eva BUCK, Süheyla BAYRAV)
- “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 Kitapları (Özdemir SARICA, Mahir ÜNLÜ, Ömer ÖZCAN)
- “Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2,3 Kitapları (Suut Kemal YETKİN, Sıdıka ARIKAN)
- “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 Kitapları (Mustafa Nihat ÖZÖN, Kemal DEMİRAY)
- “Edebiyat” Lise 1, 2, 3 Kitapları(Mehmet KAPLAN)
- “Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 Kitapları (Nihad Sami BANARLI)

Araştırmanın örnekleme ise ilk basımı 1953 olan ve 1975 yılında Milli Eğitim Basımevi tarafından üçüncü basımı yapılmış olan, Eva BUCK ve Prof. Süheyla BAYRAV tarafından yazılmış olan “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” öğretmen kitabında yer alan Alman Edebiyatına ait yazarların metinleri olacaktır.

3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

Araştırmanın problemi kapsamında söz konusu kitabı incelemek üzere Schwartz’ın (1992) değerler sınıflaması belirlenip kıstas alınacaktır. Bu çalışmada kitapta yer alan Alman literatüründeki eserlerden alınan metinler, öğrenciye yönelik sorular değerleri aktarma bakımından incelenecektir. Schwartz’ın değer sınıflaması 10 değer türü ve 56 alt değerden oluşmaktadır. 56 alt değer 11’i birden fazla değer türünde bulunduğu için bu alt değerler sınıflamadan çıkarılarak inceleme yapılacaktır.

Schwartz, değer yöneliminin içerik ve yapısı hakkında aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 60’ı aşkın ülkede ampirik olarak desteklenen bir teori geliştirmiştir. Schwartz bu çalışma sırasında elde ettiği verileri bireysel ve kültürel olmak üzere iki düzeyde incelemiştir (Küçük, 2016). Türkiye’de Schwartz’ın değer sınıflaması kullanılarak sunulmuş makale, yüksek lisans ve doktora tezleri taranıp incelenerek araştırmamız zenginleştirilecektir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada incelenen olgu veya olaylarla ilintili bilgiler içeren yazılı belgelerin ayrıntılı olarak taranması ve bu bilgilerden yeni bir bütünlük oluşturulması, doküman/metin analizi olarak adlandırılır (Creswell, 2002, akt. Baltacı, 2019, s. 376).

Araştırma verileri “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975), “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 (Özdemir SARICA, Mahir ÜNLÜ, Ömer ÖZCAN), “Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1,2,3 (Suut Kemal YETKİN, Sıdika ARIKAN), “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 (Mustafa Nihat ÖZÖN, Kemal DEMİRAY), “Edebiyat” Lise 1, 2, 3 (Mehmet KAPLAN), “Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 (Nihad Sami BANARLI) kitaplarından Alman edebiyatı metinlerini tarama modeliyle elde edilecektir.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde metin yazarının yaşadığı dönem ve koşullardan ziyade ilgili metinlerin kitapta kullanılış amacı, ders işlenişinde öğrenciye iletilmek istenen mesaj ve kazandırılmak istenen davranışlar ile birlikte değerlendirilecektir. Veriler günümüze en yakın ve en kapsamlı olan Schwartz'ın (1992) değer sınıflaması ile değerlendirilecektir.

İlgili kitapta metinler alt değer türleri açısından kıyaslanacağı için nitel veriler analizine dayanan içerik analizine başvurulmuştur.

“Durum çalışmasında verilerin analizinin ardından ele alınan durumları karşılaştırmak mümkündür. Ancak başlangıçta her bir durumun kendi başına açıklanması ve anlaşılması gerekmektedir. Araştırmada çoklu durum ele alındığında, öncelikle her bir durum ve durumun içerisindeki temalar ayrıntılı biçimde betimlenmektedir. Bu durum içi analiz olarak adlandırılır. Ardından durumdan çıkarılan anlamların yorumlanması ve karşılaştırmalı tematik analiz adı verilen durumların karşılaştırılmalı analizi yapılır.” (Cresswell, 2013, s. 199)

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Araştırmamıza konu olan kitapta ve incelenen diğer kitaplarda Alman edebiyatı metinlerin içerik bakımından hangi temel evrensel değerleri yansıttığı ve kitaplardaki yerini yansıtan tablolar halinde bu bölümde yansıtılmıştır.

4.1. “Batı Edebiyatından Seçme Metinler” Kitabı (Eva BUCK, Süheyla BAYRAV)

Tablo 4.1. Kitaba ait yazar ve metin sayıları

	Yazar	Metin
Yunan ve Latin Edebiyatı	5	5
İtalyan Edebiyatı	2	3
İspanyol Edebiyatı	1	1
Fransız Edebiyatı	17	20
İngiliz Edebiyatı	8	9
Rus Edebiyatı	2	2
İskandinav Edebiyatı	2	2
Amerikan Edebiyatı	2	2
Alman Edebiyatı	6	6

İlgili kitaba konu olan eserler içerik bakımından hangi temel evrensel değerleri yansıttığı Tablo 2.1’de verilmiş ve en fazla ‘Doğayla bütünleşmek’ alt değer türü ardından sırasıyla birbirine çok benzemeyen ‘Hayatın verdiklerini kabullenmek’, ‘Değişik bir hayat/maceracı’ değer türleri daha sonra ‘Sosyal düzen’, ‘Kendi hedeflerini seçmek’, ‘Heyecanlı bir hayat’ ve ‘Cesur olmak’ alt değer türleri metinlerin içeriğinde belirlenmiştir. En az alt değer türüne rastlanan ‘Zenginlik’ ve ‘Kendini kontrol etmek’ olmuştur.

En fazla değer türünün görüldüğü M1 iken en az M5’te alt değer türü tespit edilmiştir. ‘Tabiat tasviri’ temasıyla Hölderlin’in ‘Tabiata Hitabe’ (M1) adlı eserinde canlı olan her şeyle bir olmakla, ölüm ve yalnızlık korkusunun ortadan kalktığını ve insan aklının da böylelikle öfke, kibir, kinden uzaklaşıp faziletli olduğunu savunmuştur. ‘Tenkit’ teması altındaki Goethe’nin ‘Burjuvalar ve Asilzadeler Hakkında’(M5) metninde ise makama ve yetkinliğe sahip olan burjuvanın manevi yönünü geliştirememesi tenkit edilmiş, ‘zenginlik’ ve ‘hayatın verdiklerini kabullenmek’ zıt olan alt değer türleri bir arada yer almıştır.

4.2. “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 Kitapları (Mustafa Nihat ÖZÖN/ Kemal DEMİRAY)

Tablo 4.2. Lise 1 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	4	4
Fransız Edebiyatı	4	5
İspanyol Edebiyatı	1	1
İngiliz Edebiyatı	2	2
Alman Edebiyatı	-	-

Tablo 4.3. Lise 2 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	6	7
Fransız Edebiyatı	8	8
Amerikan Edebiyatı	1	1
Alman Edebiyatı	1	1

Lise 2 kitabında bulunan metinde Schwartz’ın değer sınıflamasının “Güç” değer türüne ait “Liderlik” alt değeri ve “Liderlik” değer türüne ait “Olgun sevgi” alt değeri tespit edilmiştir.

Tablo 4.4. Lise 3 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	4	5
Fransız Edebiyatı	9	11
Amerikan Edebiyatı	2	2
İngiliz Edebiyatı	1	2
İskandinav Edebiyatı	1	1
Rus Edebiyatı	1	1
Alman Edebiyatı	2	2

Lise 3 kitabında bulunan metinlerde “Evrenselcilik” değer türüne ait “Doğa ile bütünleşmek” ve “Gelenek” değer türüne ait “Dindarlık” alt değeri tespit edilmiştir.

4.3. “Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 Kitapları (Suut Kemal YETKİN/ Sıdika ARIKAN)

Tablo 4.5. Lise 1 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	4	4
Fransız Edebiyatı	6	11
İngiliz Edebiyatı	3	4
İskandinav Edebiyatı	1	1

İspanyol Edebiyatı	1	1
---------------------------	----------	----------

Tablo 4.6. Lise 2 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	3	3
Fransız Edebiyatı	2	11
İngiliz Edebiyatı	4	4
Rus Edebiyatı	1	1
Alman Edebiyatı	1	1

Lise 2 kitabında bulunan metinde “Evrenselcilik” değer türüne ait “Doğa ile bütünleşmek” alt değeri tespit edilmiştir.

Tablo 4.7. Lise 3 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	4	4
Fransız Edebiyatı	9	15
İngiliz Edebiyatı	1	2
Rus Edebiyatı	1	2
İtalyan Edebiyatı	2	3
Amerikan Edebiyatı	3	3
İskandinav Edebiyatı	1	2
Alman Edebiyatı	2	4

Lise 3 kitabında bulunan metinlerde “Evrenselcilik” değer türüne ait “Doğa ile bütünleşmek” alt değeri ve “Erdemli olmak” alt değeri, “Gelenek” değer türüne ait “Dindarlık” tespit edilmiştir.

4.4. “Edebiyat” Lise 1, 2, 3 Kitapları (Mehmet KAPLAN)

Lise 1 ve Lise 2 kitaplarında Batı edebiyatından örnek metinler bulunmamaktadır.

Tablo 4.8. Lise 3 Kitabı

	Yazar	Metin
Fransız Edebiyatı	2	2
İngiliz Edebiyatı	1	1
Alman Edebiyatı	1	3

Lise 3 kitabında bulunan metinlerde “Evrenselcilik” değer türüne ait “Doğa ile bütünleşmek” alt değeri, “İyilikseverlik” değer türüne ait “Olgun sevgi” alt değeri tespit edilmiştir.

4.5. “Türk Dili ve Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 Kitapları (Özdemir SARICA/ Mahir ÜNLÜ/ Ömer ÖZCAN)

Tablo 4.8. Lise 1 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	3	3
Fransız Edebiyatı	2	2
İngiliz Edebiyatı	2	2
Alman Edebiyatı	-	-

Tablo 4.9. Lise 2 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	4	4
Fransız Edebiyatı	4	4
Alman Edebiyatı	-	-

Tablo 4.10. Lise 3 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	4	5
Fransız Edebiyatı	11	13
İngiliz Edebiyatı	1	1
İtalyan Edebiyatı	1	1
Amerikan Edebiyatı	2	2
İskandinav Edebiyatı	1	1
Alman Edebiyatı	2	3

Lise 3 kitabında bulunan metinlerde “İyilikseverlik” değer türüne ait “Olgun sevgi” alt değeri, “Gelenek” değer türüne ait “Dindarlık” alt değeri tespit edilmiştir.

4.6. “Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı” Lise 1, 2, 3 Kitapları (Nihad Sami BANARLI)

Tablo 4.11. Lise 1 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	4	4
Fransız Edebiyatı	4	6
İngiliz Edebiyatı	1	1
İskandinav Edebiyatı	1	1
İspanyol Edebiyatı	1	1

Tablo 4.12 Lise 2 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan ve Latin Edebiyatı	4	4
Fransız Edebiyatı	2	2
İngiliz Edebiyatı	1	1

Tablo 4.13 Lise 3 Kitabı

	Yazar	Metin
Yunan Edebiyatı	4	5
Fransız Edebiyatı	8	12
İngiliz Edebiyatı	1	1
İtalyan Edebiyatı	1	1
Amerikan Edebiyatı	2	3
İskandinav Edebiyatı	1	1
Rus Edebiyatı	1	1
Alman Edebiyatı	2	3

Lise 3 kitabında yer alan metinlere bakıldığında; “Gelenek” değer türünün “Hayatın verdiklerini kabullenmek” alt değeri, “Uyarılım” değer türünün “Cesur olmak” alt değeri ve “Başarılı” değer türünün “Yetkin olmak” alt değeri” görülmektedir.

Araştırmamızın örnekleme ile uyumlu olarak evreninde de en fazla Fransız edebiyatı metinleri yer teşkil etmektedir. Ardından Yunan edebiyatı metinleri ikinci sırayı almaktadır. En az yeri Rus edebiyatı ve İskandinav edebiyatı metinleri almaktadır.

Alman edebiyatı metinleri araştırmanın örnekleminde 50 metin içinde 6 metinde yer bulurken, araştırmanın evreninde 223 metin içinde 17 metinde bulunmaktadır.

Çalışmamızın örnekleme ile uyumlu olarak evreninde de Schwartz değerler sınıflamasındaki “Evrensellik” değer türünün “Doğayla bütünleşmek” alt değeri en fazla görülen değer olarak yer alır. Bu değer türünden sonra “Olgun sevgi”, “Sosyal düzen”, “Maceralı bir hayat”, “Dindarlık”, “Hayatın verdiklerini kabullenmek” en sık görülen değerlerdir.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızın bu son bölümünde araştırma konumuzun amaçları doğrultusunda kullandığımız yöntemler ile elde ettiğimiz bulgular; tartışma, sonuç ve öneri başlıkları altında değerlendirilmiştir.

5.1. Tartışma

Toplum genelinde evrensel değerlerin önemi gün geçtikçe öne çıkmaktadır. Bireyin önce aile sonra okuldan edindiği değerler karakter oluşumunda büyük öneme sahiptir. Bir olaya, canlıya, duruma atfedilen değer ölçüsünde “değerli” kavramı kullanılmakta ve toplumların iyi, faydalı, saygılı, adaletli, hoşgörülü ifadeleri somut hale dönüşmektedir.

Okulların her kademesinde değer eğitimi ders kitapları içeriğinde yer almaktadır. Birey, çocukluktan yetişkinliğe kadar ders esnasında öğrendiği bilgilerin yanında sevgi, saygı, merhamet, adalet, uyum gibi değerleri özümseyerek kendisini ve toplumu ahlaki değerler ışığında şekillendirir.

“Batı Edebiyatından Seçme Metinler” kitabındaki Alman edebiyatı metnlerinin incelenmesi, değerlerin şiirlerdeki çeşitliliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışma bulgularının sonucunda, şiirlerde işlenen konular ile aktarılan değerlerin paralel olduğu ve yazarın eserde yansıtmak istediği “değer”in kişiliğinden izler taşıdığı yorumu yapılabilir. Hölderlin'in doğayla bütünleşme teması, Heine'nin özgürlük ve doğa sevgisi, Rilke'nin bireyin iç dünyasına odaklanması, Hoffmann'ın gotik ve fantastik unsurları işlemesi, Goethe'nin toplumsal eleştirisi ve Hesse'nin çocukluktan olgunluğa geçiş teması, Alman edebiyatının zenginliğini ve değerlere verdiği önemi göstermektedir.

Şiirlerdeki değerlerin sınıflandırılması, Schwartz'ın değerler teorisi çerçevesinde yapılmıştır. Bu teori, evrenselcilik, iyilikseverlik, başarı, güç, uyum, güvenlik, öz yönelim, uyarılım, gelenek ve haz gibi temel değerleri içermektedir. İncelenen metinlerde bu değerlerin farklı kombinasyonları ve vurguları görülmektedir. Örneğin, Hölderlin'de evrenselcilik ve haz değerleri ön plandayken, Heine'de öz yönelim ve uyarılım değerleri öne çıkmaktadır.

Değerlerin şiirlerdeki temsili, şairlerin dünya görüşlerini, toplumsal ve kültürel bağlamlarını yansıtmaktadır. Hölderlin'in doğaya duyduğu hayranlık, romantizm döneminin

doğa sevgisini ve panteistik dünya görüşünü yansıtırken, Goethe'nin toplumsal eleştirisi, 'Aydınlanma Dönemi'nin akılcılığını ve toplumsal reform arayışını yansıtmaktadır.

Söz konusu eserlerden edinilen sonuçlara bakıldığında günümüzün gereklilik ve ihtiyacına binaen hangi evrensel değerlere yer verilmesi gerektiği sorusu akla gelmektedir. Günümüzde ortaöğretim kurumlarındaki ders kitaplarında; nezaket, geleneğe saygı, kendini kontrol etmek kavramlarının daha fazla yer teşkil etmesi değer aktarımı hususunda faydalı olacaktır. Akran zorbalığının, saygısız davranışların artması gibi yaşanan olumsuz durumlar, hoşgörü, kabul etme, uyum gibi değerlerin eğitim içeriği açısından metinlerde daha sık yer almasıyla kontrol edilebilir hale gelebilir. Ortaöğretim Edebiyat ders kitapları içeriği açısından bu gibi konuların ele alınması, eğitimi olumlu açıdan etkilemesi beklendiğinden, tartışmaya açılmalıdır.

5.2. Sonuç

Günümüzde en çok *Hayat Bilgisi*, *Sosyal Bilgiler*, *Türkçe ve Edebiyat* ders kitaplarının içeriğinde metinlere yansıtılan değerler, sadece okul öncesi ve ilköğretimde değil ortaöğretimde de metinlerde dersle bütünleşmesi gereken bir husustur. Eğitimin önemli bir kademesi olan ortaöğretimdeki öğrencilerin, evrensel ahlaki değerleri edinerek daha sağlıklı toplumları oluşturması beklenir.

Bu araştırma çerçevesinde ele alınan 6 Alman Edebiyatından seçkin eser, Schwartz'ın değerler sınıflaması temel alınarak incelenmiştir. İlgili kitap MEB'in 1975 basımı olup yazarların klasikleşen eserlerini içerdiğinden günümüzde Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Edebiyat dersinde de okutulmaktadır. Bunun yanı sıra araştırma konumuz kapsamında 1970'li yıllarda ortaöğretim Edebiyat derslerinde ders materyali olarak kullanılan kitaplarda Alman edebiyatından seçilen metinlerdeki değer türleri de incelenmiştir.

"Batı Edebiyatından Seçme Metinler" kitabındaki Alman edebiyatı metinlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında; şiirlerin, değerleri ifade etme, yorumlama ve eleştirme yoluyla toplumun değer yargılarını şekillendirmeye katkıda bulunduğunu ifade edebiliriz. Bu nedenle, değerlerin şiirlerdeki temsili, edebiyatın sadece estetik bir etkinlik olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir işlevi olduğunu da vurgulamaktadır.

Bu çalışma, Alman edebiyatında değerlerin geniş bir yelpazede ele alındığını ve farklı dönemlerde farklı değerlerin ön plana çıktığını göstermektedir. Değerlerin şiirlerdeki sıklığı,

vurgusu ve temsili, toplumun değer yargılarını, ideallerini ve kaygılarını anlamamıza yardımcı olur. Bu inceleme, edebiyatın toplumsal ve kültürel bağlamını anlamak için değerlerin önemini vurgulamaktadır.

Bulgulardan edinilen sonuçlar ile eserlerin dönem şartlarını yansıtmaması nedeniyle doğa ile bütünleşme, sosyal düzen, maceralı bir hayat, olgun sevgi, dindarlık değer türleri daha sıklıkla görülmektedir. Alman şair ve yazarların tabiata, aşka, sosyal düzene bakışında detaylı tasvirler yerine, okuyucuda heyecan uyandırma, hayal dünyasına sevk etme görülmektedir. Ayrıca okuru kritik-analitik düşünme seviyesine getirmektedir.

Zenginlik, nezaket, kendini kontrol etmek, geleneğe saygı gibi değer türlerine içeriklerde daha az rastlanmaktadır. Bu değerlere eserlerde az yer verilmesi; seçilen edebi eser konularıyla ilintili olup, yazarın ve okurun zaten bu kavramları içselleştirmiş olduğu şeklinde yorumlanabilir. Var olan, yaşanan değerden ziyade bireyde ve toplumda olması gereken değerler öne çıkarılmıştır.

Ayrıca 70'li yıllarda en fazla Fransız edebiyatına yer verilmesi o dönemdeki Edebiyat kitabı yazarlarının, önceki dönemlerde ülkenin Fransa ile sosyo-politik ilişkilerinden ve Fransız yazarlardan etkilenmesinin sonucu olarak yorumlanabilir. Dönemin koşullarının etkisiyle Fransız edebi eserlerinde daha fazla çeviri yapılması ve okuyucuya ulaşmasına imkân sağlamıştır. Alman edebi eserleri ise, Fransız ve Yunan edebiyatı eserlerinden sonra üçüncü sırada yer bulmuştur. Bu bulgular da bize dilimize çevrilen eserlerin önemini ve dönemselsel ülke ilişkilerinin sonucu olarak önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

5.3. Öneriler

Türk ortaöğretim dersleri arasında başat bir role sahip olan Edebiyat dersi, genç nesil tarafından okuma, anlama, muhakeme yapma, sorgulama gibi zihinsel anlamda kendilerini geliştirebildikleri eserlerin işlendiği bir derstir.

Okunulan eserler, okuyucular tarafından içerdikleri mesajlar bakımından anlam kazanır. Temel değerlerin, işlenen edebi metinler vasıtasıyla genç okuyucu grubuna aktarılması onların şekillenen karakterlerinde katkı sağlayacağı bilinmektedir. Bu bağlamda ders kitaplarının içeriği, seçilen metinlerin önemi yadsınamaz.

Araştırmacılara öneri olarak:

- Günümüzde ortaöğretimde okutulan Edebiyat ders kitabı ile ilgili kitap metin ve değer içeriği bakımından kıyaslanabilir.
- Günümüz ortaöğretim öğrencilerinin, metinlerin tema ve değer içeriğinden elde ettikleri kazanımlar yorumlanabilir.

Öğretmenlere öneri olarak:

- Ders kitaplarında ve öğretmen rehber kitabında yer alan sorular öğrencilere sorulurken değerler eğitimi dikkate alınarak sorulabilir.
- Çeviri metinlerinde ve ulusal metinlerde kültür farklılığı vurgulanabilir, hem çok kültürlülük kavramı hem de geleneksel kültür kavramı öğrencilerin değerlendirmesine sunulabilir.
- Ders kitaplarındaki metin tahlilleri yapılırken, değer eğitimi çerçevesine analiz edilebilir.

Ders kitabı editörlerine öneri olarak:

- Ders kitaplarına seçilen metinler, değerler eğitimi açısından günümüz şartları ve ihtiyaçları dikkate alınarak belirlenebilir.
- Metinlerle ilgili öğrencilere, kazanılması gereken temel değer kavramlarına ilişkin sorular yöneltilebilir.

KAYNAKLAR

- Akar, Y. (2017). Dil Öğretiminde Sosyal Değerlerin Aktarımı. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), s. 104-115. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/30960/337215> (Erişim tarihi 03.04.2023)
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 6, No. 16, 9-27, Aralık, s. (9-27)
- Aksungur, E. (2018). *Eski Yunan ve Latin Edebiyatı*.
<https://enginaksungur.wordpress.com/2018/03/05/eski-yunan-ve-latin-edebiyati/>
- Aktaş, Ş. (2009). Edebi Metin ve Özellikleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 187-200. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/33393>
- Akyıldız, H. B. (2018). Batı Edebiyatında Akımlar 1. İçinde *Sanat, Edebiyat, Akım* (s. 246). Anadolu Üniversitesi.
<https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/EDB105U/ebook/EDB105U-17V1S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf>
- Alkan, E. (2020). Erken Dönem Amerikan Edebiyatında Savaşlar ve Savaş Karşıtı Söylemler. *Tarih ve Gelecek Dergisi*. *Ege Üniversitesi*, 6(1), 158-165.
<http://dx.doi.org/10.21551/jhf.688964>
- Bacanlı, H. ve Dombaycı, M. A. (2012). Değer eğitiminde değer boyutlandırma yaklaşımı (Bildiri), *II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul: DEM Yayınları, s. 889-912.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109-146.
<https://doi.org/10.34234/ded.460042>
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
<https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>

- Banarlı, N. S. (1959). *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı Lise 1*. Yükselen Matbaacılık.
- Banarlı, N. S. (1971). *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı Lise 2*. Yükselen Matbaacılık.
- Banarlı, N. S. (1979). *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı Lise 3*. Evrim Matbaacılık.
- Başaranol, V. (2017). *Ortaöğretim İngilizce Ders Kitaplarının Temel Değerler Açısından İncelenmesi* [Yüksek Lisans]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Bayrav, S., & Buck, E. (1975). *Batı Edebiyatından Seçme Metinler*. (3.). Milli Eğitim Yayınevi.
- Biros, Y. (2019). *Çeviri Çocuk Kitaplarındaki Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Cresswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed). SAGE Publications.
- Çelik, T. (2018). Türkiye’de 1924-2017 Arası Dil ve Edebiyat Dersi Öğretim Programlarına Bakış. *Turkish Studies*, Volume 13/4, Winter, s. 245-274. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13019> ISSN: 1308-2140, Ankara.
- Çetin, N. (2017). *Batı Edebiyatı* (ss. 229-252). AÖF. https://www.turkcenindirilisi.com/images/upload/BATI_EDEBIYATI.pdf
- Çetişli, İ. (2006). *Edebiyat Eğitimi’nde ‘Edebî Metin’in Yeri ve Anlamı*. *Millî Eğitim Dergisi Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi Özel Sayısı*, S. 169, s. 75– 85.
- Doren, C. V. (1961). *Kısa Amerikan Edebiyatı Tarihi*. Varlık Yayınları.
- Elmacıoğlu, E. (2019). Sovyet-Rus Edebiyatının Şekillenme Sürecine Genel Bir Bakış. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 6(1), 79-91.
- Er, A., & Atalay, İ. (2023). *Orta Çağ’dan Günümüze Fransız Edebiyatı Tarihi* (1. Baskı). Detay Yayıncılık.
- Ersoy, E. (2018). Sosyolojide Değerler ve Değer Araştırmaları. *Journal of International Social Research*, 11(56), 356-366. <https://doi.org/10.17719/jisr.20185639009>

- Güllühan, N. Ü., & Bekiroğlu, D. (2022). Rokeach'ın Değer Sınıflaması'na göre Sosyal Bilgiler Ders Kitapları: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye Örneği. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(1), 171-188. <https://doi.org/11..11111/ted.xx>
- Güneş, A. (2009). *İngiliz Edebiyatının Doğuşu ve Gelişimi*. 2, 94-119. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/802037>
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. Ötüken Yayınları.
- Hashemipour, S. (2019). Journal of Social and Humanities Sciences Research. *Girne Amerikan Üniversitesi*, 6, 2420-2426.
- Kaliyeva, A. (2015). *Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi* [PhD Thesis]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kapan, E. (2014). *7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerleri Kazanma Durumlarının İncelenmesi*. (Yüksek Lisans) Anadolu Üniversitesi.
- Kaplan, M. (1976). *Edebiyat Lise 1*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kaplan, M. (1977). *Edebiyat Lise 2*. (1. Baskı). Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Kaplan, M. (1977). *Edebiyat Lise 3*. (1. Baskı). Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Kaymak, N. & Özçelil, Ö. N. (2020). Evrensel Değerler Üzerine Bir İnceleme: Vikingler Çizgi Film Örneği. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. (41)26-43.
- Kefeli, E. (2006). Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 4(8) 331-350.
- Küçük, N. (2016). Schwartz'ın Değer Yönelimleri Ölçeği ile Türkiye'deki Öğrenciler Üzerine Yapılmış Olan Bazı Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Dergisi*. 57. Sayı 280-295.

- MEB. (2023). *Temel Yaşam Becerileri Dersi Öğretim Programı (1-2)* (s. 17).
https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_11/23174045_temelyasambecerilerio gretimprogrami.pdf
- Önalp, E. (1988). *İspanyol Edebiyatı Tarihi* (1. Baskı). Onur Yazın Dil Merkezi.
- Özkan, Z. S. (2017). *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi* [Yüksek Lisans]. Ordu Üniversitesi.
- Özön, M. N. & Demiray, K. (1967). *Türk Dili ve Edebiyatı Lise 1*. İnkılap ve Aka Kitapevi.
- Özön, M. N. & Demiray, K. (1958). *Türk Dili ve Edebiyatı Lise 2*. İnkılap Kitapevi.
- Özön, M. N. & Demiray, K. (1961). *Türk Dili ve Edebiyatı Lise 3*. İnkılap Kitapevi.
- Öztürk, A. O. (1999). Alman Edebiyatında Sevgi, Hoşgörü ve İnsan Hakları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 13.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/151825>
- Öztürk, A. O., & Köstekli, Ş. (2024). 70'li Yıllar Türk Milli Eğitim Öğretmen Kitabında Tabiat Tasvirleri Üzerinden Verilen Eğitsel Mesajlar. *Current Debates in Social Sciences*, 7(2), 197-206.
https://cudesjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=78218
- Perin, C. (1946). *Fransız Edebiyatı Tarihi*. Üniversite Matbaası.
- Polat, Ü. & Güler, B. (2021). Çocuk Dergilerinde “Evrensel Ve Ahlaki “Değerler Aktarımının İlköğretim Programları İle İlişkilendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 10(28) 53-83.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. NewYork: The Free Press.
- Sarıca, Ö. & Ünlü, M. & Özcan, Ö. (1978). *Türk Dili ve Edebiyatı Lise 1*. İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Sarıca, Ö. & Ünlü, M. & Özcan, Ö. (1978). *Türk Dili ve Edebiyatı Lise 2*. İnkılap ve Aka Kitapevleri.

- Sarıca, Ö. & Ünlü, M. & Özcan, Ö. (1975). *Türk Dili ve Edebiyatı Lise 3*. İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 Countries*. Advances in Experimental Social Psychology. Ed: Zanna M. P. New York: Academic Press, 25, 1-65.
- Şahin, M. (2021). Değerlerin Tanımı ve Sınıflandırılması. İçinde *Değerler ve Değerlerin Sınıflandırılması* (ss. 41-60). Pegem Akademi.
https://www.researchgate.net/publication/357539664_Degerler_ve_Degerlerin_Siniflandirilmesi
- Şengül, C. T. (2019). *Yabancı Dil Olarak İtalyanca Öğretiminde Edebi Metinlerin Kullanımının Öğrencilerin Dil Becerilerinin Geliştirilmesine Etkisi* İstanbul Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük* (12. Baskı). Kalkan Matbaacılık. Ankara
- Tepebaşı, F. (1999). Deneysel Edebiyat Bilimi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 83-97. https://dergipark.org.tr/tr/pub/sefad/issue/16474/171945#article_cite
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2020). Değerler Eğitimi (6. bs). Ankara Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053643401>
- Ünlü, S. (1993). *Genel Çizgileriyle Sosyolojik Açından Yeni Alman Edebiyatı Tarihi (1500-1900)* (2. bs). Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Yetkin, S. K. & Arıkan, S. (1961). *Örnekleriyle Türk Dili ve Edebiyatı Lise 1*. İnkılap Kitapevi.
- Yetkin, S. K. & Arıkan, S. (1961). *Örnekleriyle Türk Dili ve Edebiyatı Lise 2*. İnkılap Kitapevi.
- Yetkin, S. K. & Arıkan, S. (1961). *Örnekleriyle Türk Dili ve Edebiyatı Lise 3*. İnkılap Kitapevi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. bs).

Seçkin Yayıncılık.

Yücel, E. & Yılmaz, H. (2019). Yabancı Dil Öğretimine Genel Bir Bakış. *Yabancı Dilde*

Okuma Becerisi ve Kültürlerarası Yeti İlişkisi (17536. bs, s. 165). Çizgi Kitapevi.

EKLER

Schwartz'ın (1992: (Schwartz, 1992 s. 5-7) Değerler Sınıflaması

Değer Türü	Alt Değer	Amacı
1. Özyönelim	Özgürlük	Bağımsız düşünce ve davranış; tercih
	Yaratıcılık	yaratıcılık ve araştırmadır.
	Bağımsızlık	
	Kendi hedeflerini seçmek	
	Meraklı olmak	
2. Uyarılım	Değişik bir hayat/maceracı	Heyecan, yenilik ve hayata
	Heyecanlı bir hayat	meydan okumadır.
	Cesur olmak	
3. Haz	Zevk	İnsanın temel ihtiyaçları ve
	Hayatın tadını çıkarmak	zevklerini tatmin etmektir.
4. Başarı	Hırslı/ azimli	Sosyal standartlara göre
	Başarılı	rekabet göstererek kişisel
	Yetkin olmak	başarıya ulaşmaktır.
	Etkili olmak	
5. Güç	Liderlik	Sosyal statü saygınlık ve
	Zenginlik	insanlar ile kaynaklar üzerinde
	Sosyal güç	kontrol sahibi olmaktır.
6. Güvenlik	İyiliklere karşılık vermek	Emniyet, uyum sağlamak;
	Temizlik	toplumun, bireyin ya da
	Ulusal güvenlik	ilişkilerin dengesidir.
	Sosyal düzen	
	Aile güvenliği	

7. Uyum	İtaat etmek Kendini kontrol etmek Nezakat Anne-baba ve yaşlılara değer vermek	Diğer insanların hayal kırıklığına veya zarar görmesine neden olabilecek ve toplumsal beklentileri ya da normları ihlal etmesi muhtemel davranışları eğilimleri ve güdüleri sınırlamaktır.
8. Gelenek	Geleneğe saygı Alçak gönüllülük Dindarlık Hayatın verdiklerini kabullenmek	Saygı, teslimiyet ve din ya da kültürün bireye dayattığı gelenek ve fikirlerin kabul edilmesidir.
9. İyilikseverlik	Yardımsaver olmak Sadık olmak/Vefa Bağışlayıcı olmak Dürüst olmak Sorumlu olmak Gerçek arkadaşlık Olgun sevgi	Yakın ilişki içinde olunan kişilerin iyiliğine odaklanmak, ilişki kurulan insanların refahının korunması ve artırılmasıdır.
10. Evrenselcilik	Açık fikirli olmak Sosyal adalet Eşitlik Barış içinde bir dünya Doğa ile bütünleşmek Güzellik dolu bir dünya Erdemli olmak Çevreyi koruma	Anlayışlı ve takdir edici olmak hoşgörü ve tüm insanlık ile doğanın refahını korumaktır.